

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Irena Krbcová

Dokazování trestné činnosti s využitím výsledků kriminalistické identifikace

Diplomová práce

Olomouc 2011

Poděkování patří prof. JUDr. Ing. Viktoru Poradovi, DrSc., dr.h.c., vedoucímu diplomové práce, za pomoc a připomínky při jejím zpracování.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Dokazování trestné činnosti s využitím výsledků kriminalistické identifikace vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

podpis:

Obsah

Obsah	3
1. Úvod	4
2. Pojmy	6
3. Znalecké dokazování	9
3. 1. Osoba znalce	9
3. 2. Znalecký posudek vs. odborné vyjádření	13
3. 3. Vytváření znaleckého posudku a jeho struktura	15
3. 4. Další relevantní skutečnosti o znaleckém dokazování	18
3. 4. 1. Hodnocení znaleckého posudku	18
3. 4. 2. Účast znalce na místě činu	19
4. Kriminalistická identifikace	21
4. 1. Pojem, principy a druhy kriminalistické identifikace	21
4. 2. Některé druhy kriminalistické identifikace dle odborných znalostí nutných ke zkoumání a použitých metod	24
4. 2. 1. Kriminalistická biologie	24
4. 2. 2. Kriminalistická balistika	29
4. 2. 3. Mikrostopy	33
4. 3. Některé druhy kriminalistické identifikace dle subjektu uskutečňujícího proces identifikace	36
4. 3. 1. Rekognice	37
4. 3. 2. Výslech	40
5. Kriminalistická stopa a její dekódování	43
6. Význam kriminalistické identifikace v trestním řízení	46
7. Závěr	49
8. Anotace	50
8. 1. Anotace	50
8. 2. Annotation	50
9. Klíčová slova (Keywords)	51
10. Bibliografie	52
Monografie:	52
Odborné časopisy:	53
Právní předpisy:	53
Internetové zdroje:	53

1. Úvod

Tato diplomová práce, jak již její název napovídá, se bude zabývat znaleckým dokazováním ve spojení s kriminalistickou identifikací, která je jedním z druhů kriminalistických expertíz potřebných při objasňování spáchaní různých trestných činů. Jejím cílem je především seznámit se vznikem znaleckých posudků a jejich tvorbou, která závisí právě na osobě znalce, a jednotlivými druhy kriminalistické identifikace a jejich využitím v procesu dokazování. Znalec totiž při své práci využívá poznatků různých kriminalistických expertíz, kdy těmito expertízami získává vysoce odborné poznatky o trestné činnosti, které následně zpřístupní orgánům činným v trestním řízení, a to v pro ně srozumitelné podobě znaleckého posudku.

Co se týká dosavadního zpracování daného tématu, je určitě dostatečné. Existuje velké množství učebnic a odborných publikací nejen na celé téma kriminalistiky, ale i na jednotlivá kriminalistická odvětví, např. *Kriminalistická taktika*¹, *Kriminalistická metodika*² či *Kriminalistická metodika vyšetřování*³, kdy poslední dvě jmenované publikace se zabývají postupem kriminalistů a použitím různých druhů kriminalistické identifikace podle druhu trestného činu, který je třeba objasnit. Existuje také celá řada knih na téma jednotlivých druhů identifikací, příkladem může být *Kriminalistická odorologie*⁴ či *Kriminalistická trasologie*⁵, kdy obě popisují daný druh identifikace a jeho využití v praxi. Kromě takto odborných, a do jisté míry i teoretických publikací, jsou vydávány různé knihy praktického rázu, často cílené na nové příslušníky Policie ČR nebo kriminalisty, např. *Praktická cvičení z kriminalistické balistiky*⁶. Odborné publikace na téma kriminalistiky vycházejí již mnoho desetiletí, avšak v poslední době se k nim přidaly i knihy románového typu, a to kvůli nově vznikajícím americkým seriálům, díky kterým vzrostl zájem o tento obor, bohužel však také vytvořily o povolání kriminalisty jisté romantické představy.

Žádná z dostupných odborných publikací bohužel nebyla zcela vyhovující pro psaní této práce. Buď to byly knihy, které se zabývají jedním druhem kriminalistické identifikace, tedy příliš podrobné a úzce zaměřené, nebo naopak knihy zabývající se celou kriminalistikou nebo mnoha druhy expertíz. Avšak jako velmi vhodné bych

¹ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 291 s.

² Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická metodika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 315 s.

³ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistická metodika vyšetřování*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. 231 s.

⁴ Straus, Jiří, Kloubek, Martin. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2010. 184 s.

⁵ Straus, Jiří, Porada, Viktor. *Kriminalistická trasologie*. Praha : Policejní akademie ČR, 2004. 287 s.

⁶ Planka, Bohumil, Straus, Jiří. *Praktická cvičení z kriminalistické balistiky*. Praha : Policejní akademie ČR, 2010. 172 s.

označila např. *Kriminalistickou identifikaci osob*⁷ a *Kriminalistickou identifikaci věcí*⁸, i přesto, že jde svým způsobem o skripta, nebo publikaci *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*⁹. Bohužel ani žádná z těchto publikací se nezabývá znaleckým dokazováním v míře potřebné pro tuto práci, proto byly dalšími zdroji učebnice trestního práva a zákon č. 36/1967 Sb., o tlumočnících a znalcích, ve znění p.p.

Pro svou diplomovou práci jsem zvolila kompilační metodu - zdála se mi nejvhodnější, s ohledem na rozsah a hloubku této práce i dosavadního zpracování tématu. Navíc se tento obor díky neustále se rozvíjející technické zdatnosti lidstva velmi rychle zdokonaluje a rozrůstá o nové disciplíny.

S ohledem na danou metodu jsem volila i obsah a členění své práce. Nejdříve se pokusím jednoduše objasnit některé pojmy a definice, se kterými budu pracovat v celé diplomové práci. V první části se zaměřím na dokazování, a to především na osobu znalce. V této souvislosti se také samozřejmě budu zabývat pojmem znaleckého posudku a jeho odlišením od odborného vyjádření, a také tím, jak takový znalecký posudek vypadá a jak jej znalec vytváří. V druhé části své práce přejdu k jednotlivým druhům identifikace, konkrétně k jejich pojmu, využití i způsobu provádění. Bohužel těchto kriminalistických metod je nesčetně a další stále vznikají. Rozhodla jsem se proto, že vyberu jen několik druhů dle subjektivního hlediska, a těmi se budu zabývat podrobně, protože ty nejznámější druhy identifikace se vyskytují téměř ve všech odborných knihách i ve většině diplomových prací. Kdybych si takto nevybrala jen určité druhy identifikace, mělo by to za následek povrchní zpracování této práce, čímž by klesla její úroveň a nedosáhla by tak stanovených cílů. Poslední část diplomové práce je spojením jejích prvních dvou částí do logického celku, která bude obsahovat, jak se z kriminalistické stopy stane důkaz a jaký význam má kriminalistika nejen pro soudní praxi.

V předkládané práci tedy nemůžeme najít podrobně popsané všechny druhy kriminalistické identifikace ani činnost soudního znalce. Jde především o spojení těchto dvou témat, a to velmi přehledné a účelné, nikoli však tak podrobné, jak by bylo možné jej zpracovat. Jde totiž o téma tak široké, že by dalo vzniknout mnoha svazkům odborných publikací.

⁷ Straus, Jiří, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistická identifikace osob*. Praha : Policejní akademie ČR, 2008. 114 s.

⁸ Straus, Jiří, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistická identifikace věcí*. Praha : Policejní akademie ČR, 2008. 88 s.

⁹ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. 309 s.

2. Pojmy

V této kapitole se zaměřím na obsah a definici různých pojmů, které jsou pro mou diplomovou práci zásadní nebo s ní úzce souvisí. Tuto formu jsem zvolila proto, abych v dalších kapitolách nemusela odbočovat od hlavního tématu vždy, když se vyskytne nějaký nový pojem, který jsem v této práci použila poprvé a je třeba jej blíže osvětlit, protože s tématem souvisí, ale zároveň není pro danou kapitolu podstatný.

Trestní právo hmotné definuje, co je trestným činem a jakou sankci za něj lze uložit. Tímto chrání práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky před trestnými činy taxativně vypočtenými v trestněprávních normách.¹⁰

Trestní právo procesní je odvětví práva, které chrání stejné objekty jako trestní právo hmotné (např. práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob), a to tím, že upravuje postup orgánů činných v trestním řízení, popřípadě i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, při zjišťování trestných činů, při rozhodování o nich a při výkonu rozhodnutí a při předcházení a zamezování trestné činnosti. S tím souvisí i úprava vzájemných procesních vztahů těchto orgánů a osob, na kterou trestní právo hmotné taktéž pamatuje.¹¹

Trestní řízení definuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (trestní řád) v § 12 odst. 10 velmi stručně, totiž že jde o řízení podle tohoto zákona (tzn. trestního řádu). V teorii je trestní řízení formulováno lépe, a to jako „*zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, případně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán, a je-li tomu tak, zjistit jeho pachatele, uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření, učiněné rozhodnutí vykonat, popřípadě jeho výkon zařídit, dále působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů.*“¹²

Za orgány činné v trestním řízení jsou v teorii i v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění p. p. (trestní řád) v § 12 odst. 1 označeny soudy, státní zástupci a policejní orgány.

Dokazování je označováno jako zvláštní postup orgánů činných v trestním řízení, který je upraven trestním řádem. Pomocí něj se zjišťuje, zda se určitý skutek

¹⁰ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha : Linde, 2009. s. 17.

¹¹ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. s. 15 – 16.

¹² Tamtéž, s. 15.

stal, zda je trestným činem, kdo jej spáchal, popř. jaké okolnosti k jeho spáchání vedly, tzn. vede osoby provádějící dokazování k poznání objektivní reality.¹³

Na definici kriminalistiky se většina odborné veřejnosti shoduje. „*Kriminalistika je tedy samostatný vědní obor, který zkoumá a objasňuje zákonitosti vzniku, zániku, vyhledávání, zajišťování, zkoumání a využívání kriminalistických stop, jiných soudních důkazů a kriminalisticky významných informací a na tomto základě vypracovává metody, postupy, prostředky, operace a doporučení pro proces poznání kriminalisticky relevantních událostí v podmínkách trestního řízení.*“¹⁴

Jednou z částí kriminalistiky jsou metody procesu poznání trestných činů a jiných kriminalisticky relevantních událostí. Tyto metody jsou dvě, a to metody kriminalisticko-taktického charakteru a metody kriminalisticko-technické s expertizní činností, přičemž druhá metoda je pro tuto práci významnější.¹⁵ „*Těmto kriminalisticko-technickým metodám odpovídají i použité prostředky a postupy. Kriminalisticko-technickým prostředkem se rozumí různá technická zařízení, přístroje, materiály, nástroje, postupy, způsoby a pravidla jejich použití (např. různé druhy mikroskopů).*“¹⁶ „*Kriminalisticko-technickým postupem se rozumí způsob kriminalisticko technické činnosti při vyhledávání, zajišťování, zkoumání, hodnocení a využití důkazů i při předcházení trestné činnosti.*“¹⁷

Kriminalistická taktika je samostatnou částí systému kriminalistiky, která poskytuje vědecké metody zkoumání především paměťových stop¹⁸ (kriminalistická technika využívá materiální stopy). „*Kriminalisticko-taktická metoda je systém vzájemně propojených a podmíněných úkonů, při poznání kriminalisticky relevantní události, získávání a využívání kriminalisticky relevantních informací uložených v paměťových stopách a poznatků získaných z logických vazeb mezi kriminalistickými stopami.*“¹⁹

Kriminalistická expertiza „*je procesem utváření znaleckého důkazu, je pramenem důkazů v trestním řízení. Je využívána k odhalení, zkoumání stop a jiných důkazů a k dekódování kriminalisticky a důkazně relevantních informací.*“²⁰ Expertiza má tedy 4 pojmové znaky, a to: 1. zkoumání, 2. prováděné osobou s odbornými

¹³ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. s. 312.

¹⁴ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 16.

¹⁵ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 11.

¹⁶ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 10.

¹⁷ Tamtéž, s. 11.

¹⁸ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 12.

¹⁹ Tamtéž, s. 13.

²⁰ Tamtéž, s. 53.

znalostmi, 3. podání posudku, 4. úkol znaleckého zkoumání vymezuje orgán nebo osoba odlišná od znalce.²¹ Definice kriminalistické expertizy zní: „jde o metodu spočívající v systému úkonů a operací směřujících k získání nebo objasnění kriminalisticky významných informací za využití odborných znalostí, metod a prostředků z různých oblastí vědy, umění a řemesel“.²²

Stopa (obecně) „je na určité úrovni zjistitelný a rozlišitelný důsledek interakce reálného objektu se svým okolím. Stopy v sobě nesou informace o vlastnostech struktur a chování objektů, které vešly v interakci, a také o změnách, které v důsledku nich v entitách nastaly.“²³

Kriminalistická stopa je „základ, ze kterého se při objasňování trestné činnosti vychází. Kriminalistické stopy poskytují v procesu poznání vyšetřované události adekvátní obraz o jeho průběhu, činnosti pachatele a jiných osob zúčastněných v procesu vyšetřované události, použitých prostředcích, nástrojích apod.“²⁴ „Kriminalistická identifikace může pachatele usvědčit za základě jeho interakce, nebo interakce jím používaných nástrojů, s okolím. Právě důsledky těchto interakcí jsou kriminalistické stopy, které v sobě nesou informace o změnách ve struktuře, vlastnostech či chování jak identifikovaných objektů, tak i jeho okolí.“²⁵ Dříve byly za kriminalistické stopy považovány pouze stopy materiální, ale dnes jsou to i stopy paměťové. Pro toto dělení je základním kritériem poznání, zda jde o odraz v materiálním prostředí (materiální stopa) nebo ve vědomí člověka (paměťová stopa). Materiálními stopami jsou např. stopy balistické, trasologické apod.²⁶

²¹ Musil, Jan. *Některé otázky znaleckého dokazování v trestním řízení a teorie kriminalistické expertizy*. Praha : Univerzita Karlova, 1974. s. 18.

²² Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 56.

²³ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001. s. 117.

²⁴ Porada, Viktor, Straus, Jiří. *Systém kriminalistických stop*. Praha : PA ČR, 2006. s. 13.

²⁵ Tamtéž, s. 16.

²⁶ Tamtéž, s. 29.

3. Znalecké dokazování

3. 1. Osoba znalce

Institut znalce se vyskytoval již na začátku 19. století, kdy byl považován za pomocníka soudce, jehož úkolem bylo soudci pomáhat objasňovat odborné otázky. Vedle tohoto názoru existoval ještě odlišný pohled na osobu znalce, který považoval znalce za „vědeckého soudce“, jenž se měl podílet na rozhodovací činnosti spolu se soudcem. V dnešní době již tyto koncepty neexistují, znalec není ani pomocníkem ani dalším soudcem, ale je považován za samostatný institut trestního důkazního práva.²⁷

Definice znalce vyplývá ze zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen trestní řád), ve znění p.p., z § 105 odst. 1, kde je stanoveno, že tato osoba má objasnit nějakou pro trestní řízení důležitou a složitou skutečnost, a to na základě svých odborných znalostí. Tento paragraf dále stanovuje orgán, který rozhoduje o tom, zda je znalec v konkrétním případě potřebný. Kdybychom chtěli pojem znalce popsat srozumitelněji, nabízí se toto: *„Znalec je osoba se speciálními odbornými znalostmi a vědomostmi v určitém oboru, která tyto své znalosti a vědomosti využívá k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Je osobou rozdílnou od procesních stran a orgánů činných v trestním řízení.“*²⁸

Kromě pojmu znalec je ještě velmi důležitým institutem znalecký posudek, jako jeden z druhů důkazních prostředků, jmenovaný v § 89 odst. 2 trestního řádu. Blíže ke znaleckému posudku kap. 3.2.

Celý výkon znalecké činnosti se dále řídí zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících ve znění p. p. (dále jen „zákon“) a vyhláškou vydanou k provedení tohoto zákona č. 37/1967 Sb. ve znění p. p. (dále jen „vyhláška“).

Dle těchto předpisů může znaleckou činnost vykonávat jen znalec, který je zapsán v příslušném seznamu znalců u konkrétního krajského soudu, příslušného podle místa bydliště znalce (§ 7). Zákon dále stanovuje v § 4 odst. 1 podmínky, které musí znalec pro výkon této činnosti splňovat. Jde o české občanství, potřebné znalosti z oboru, ze kterého má být proveden posudek, předpoklady k řádnému výkonu znalecké činnosti a musí se svým jmenováním znalcem souhlasit.

²⁷ Musil, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, roč. XXXXIII, č. 3, s. 180.

²⁸ Fryšták, Marek, Krejčí, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno : Masarykova univerzita, 2009. s. 22.

Jmenování však předchází výběr osoby, která bude následně jmenována znalcem, kdy tento postup je upraven v § 5 zákona a § 2 a 3 vyhlášky. Zde je stanoveno, kdo podává návrhy na jmenování osob znalcem (např. vědecké instituce, vysoké školy, státní orgány nebo i osoba sama) a také, že tyto orgány se následně mohou vyjádřit, zda daná osoba splňuje požadavky pro jmenování, a to na žádost ministra nebo předsedy krajského soudu.

V zákoně je dále stanoveno, že osoba, která splňuje výše uvedené podmínky pak může být jmenována ministrem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu do funkce znalce a následně pak zapsána do seznamu znalců. § 1 odst. 1 vyhlášky k zákonu o tlumočnících a znalcích stanovuje: Ministr spravedlnosti jmenuje a odvolává pro jednotlivé obory znalecké činnosti a pro odvětví těchto oborů znalce, kteří jsou pracovníky ústředních orgánů, vysokých škol, vědeckých a výzkumných ústavů, a dále ty, kteří jsou označení (§ 2) ústředními orgány. Dále jmenuje znalce z oboru práva pro oblast právních vztahů k cizině, jakož i znalce, u nichž si jmenování a odvolání vyhradil. Odstavec 2 tohoto paragrafu vymezuje jmenovací pravomoci předsedů krajských soudů, kteří jsou pověřeni ministrem spravedlnosti ke jmenování a odvolávání znalců – slovy zákona – v ostatních případech.

Právní předpisy dále stanovují, že rozdělení kompetencí při jmenování znalce mezi ministra a předsedu krajského soudu platí přiměřeně i pro odvolání znalce.

Jak jsem se již výše zmínila, jmenovaný znalec je následně po složení znaleckého slibu zapsán do veřejně přístupného seznamu znalců, který vedou krajské soudy podle místa bydliště znalce (§ 7 zákona a § 4 vyhlášky). Dále § 4 v odst. 2 stanovuje, že seznam znalců a tlumočníků a jeho doplňky i změny zasílá krajský soud ministerstvu spravedlnosti, krajské prokuratuře, Policii České republiky - správě příslušného kraje a krajskému úřadu vyšetřování, okresním soudům, vojenským soudům, okresním úřadům a okresním prokuraturám ve svém obvodu.

Vedle běžného seznamu znalců existuje ještě ústřední seznam znalců a seznam ústavů, které jsou v zákoně jen zmíněny a podrobněji je upravuje vyhláška, a to v § 5 a 6. V nich je stanoveno, že oba tyto seznamy vede ministerstvo spravedlnosti. První z nich, tedy ústřední seznam znalců, je dle litery vyhlášky souhrnem seznamů krajských soudů a je v něm uvedeno, u kterého krajského soudu je daný znalec zapsán. Mimo to obsahuje i údaje evidované jednotlivými krajskými soudy. Seznam ústavů v sobě zahrnuje ústavy, od kterých je možné žádat znalecké posudky (§ 6 vyhlášky). Ve vyhlášce jsou také specifikovány dva druhy těchto

ústavů, a to: „*ústavy a jiná pracoviště specializovaná na znaleckou činnost a vědecké ústavy, vysoké školy a organizace, od nichž mohou státní orgány ve zvlášť obtížných případech žádat znalecké posudky*“. O jaké ústavy, a jaké podmínky musí tyto instituce splnit, aby mohly být zapsány v tomto seznamu, však vyhláška neuvádí.

Jedním z ústavů, které jsou zapsány v tomto seznamu je i Kriminalistický ústav Praha a Odbory kriminalistické techniky a expertiz krajských ředitelství Policie České republiky, které provádějí znaleckou činnost a mají proto postavení znalců.²⁹ Posudek ústavu se vyžaduje ve zvlášť obtížných a výjimečných případech, kdy je třeba zvláštního vědeckého posouzení věci, tak jak to vyplývá z § 110 trestního řádu.

Připouští se i možnost, aby znaleckou činnost vykonávala osoba, která není zapsána v seznamu znalců u krajského soudu, to ovšem zcela výjimečně – podmínky jsou stanoveny v § 24 zákona o znalcích a tlumočnících. Předpokladem jsou opět odborná kvalifikace dotčené osoby a její souhlas s ustanovením znalce a kumulativně k tomu je potřebný fakt, že pro některý obor není znalec do seznamu zapsán, nebo znalec zapsaný do seznamu nemůže úkon provést, nebo jestliže by provedení úkonu znalcem zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady. Avšak ani po splnění těchto náležitostí zákon nedovoluje předložit znalecký posudek, dokud tato osoba (rozuměj osoba nezapsaná do seznamu znalců) nesloží slib dle § 6 odst. 2 zákona.

Jak bylo zmíněno na začátku této podkapitoly, znalec je přibrán tehdy, je-li k objasnění důležitých skutečností trestního řízení odborných znalostí a věc je natolik složitá, že nepostačuje odborné vyjádření. Toto tzv. přibrání znalce je upraveno v trestním řádu v § 105 a 106.

Znalec se přibírá tzv. opatřením,³⁰ jehož forma není přesně stanovena, ale je žádoucí, aby splňovalo přizpůsobené podmínky § 134 trestního řádu, tedy uvedení data, označení věci, označení osoby, od které se posudek vyžaduje, obor, v kterém má být posudek vypracován, lhůta k vypracování a podání posudku a také otázky, které má znalecký posudek zodpovědět.³¹

Jak je uvedeno v § 105 odst. 1 trestního řádu, orgán činný v trestním řízení může požádat o přibrání znalce v přípravném řízení, státní zástupce tak může učinit,

²⁹ Fryšták, Marek, Krejčí, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno : Masarykova univerzita, 2009. s. 23.

³⁰ Opatření je tzv. rozhodnutím sui generis, což znamená, že jde o rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, které „*mají odlišnou formu od rozsudku, usnesení i trestního příkazu a uplatňují se rozdílnou formou od rozsudku, usnesení i trestního příkazu... Jde o neformální úkony, proti nimž není přípustný opravný prostředek.*“ (cit. Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. s. 401)

³¹ Chmelík, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. s. 178–179.

když mu byla věc vrácena k došetření dle § 188 odst. 1 písm. e) trestního řádu a předseda senátu může o toto požádat v řízení před soudem. Když je znalec přibrán v prvních dvou případech, vyrozumí se o tomto úkonu i obviněný, pokud by byl znalec přibrán až v řízení před soudem, vyrozumí se kromě obviněného i státní zástupce.

V odstavci 3 § 105 trestní řád stanoví, že lze vznášet námitky proti odbornému zaměření znalce nebo proti formulaci otázek; proti samotné osobě znalce lze vznést jen ty námitky, o kterých tak stanoví zvláštní zákon. Tímto zvláštním zákonem je samozřejmě zák. č. 36/1967 sb., o znalcích a tlumočnících, v jehož § 11 je stanoveno, kdy se znalec považuje za podjatého – je to tehdy, když vzhledem k jeho poměru k věci, k orgánům provádějícím řízení, k účastníkům nebo k jejich zástupcům je pochybnost o jeho nepodjatosti³². Trestní řád v § 105 odst. 3 věta 3 a násl. dále stanovuje, kdo rozhoduje o již podaných námitkách vůči znalci. V přípravném řízení důvodnost takových námitek posoudí státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu. Pokud by námitky byly uplatněny v rámci opravného prostředku, posoudí je orgán, kterému přísluší o opravném prostředku rozhodnout. Když by tento orgán shledal námitky jako důvodné a stále by zde byly důvody pro vyžádání znaleckého posudku, tak si tento orgán vyžádá posudek od jiného znalce nebo přeformuluje otázky, které byly námitkou napadeny.

Zákon o znalcích a tlumočnících stanovuje v § 10 a 11 další oprávnění a povinnosti znalce. Podle nich je znalec oprávněn vykonávat svou činnost i mimo obvod krajského soudu, u něhož je zapsán. Pro tuto práci jsou ale důležitější dva odstavce § 11, které umožňují znalci přibrat si konzultanta. Stává se tak zpravidla tehdy, když znalec při svém zkoumání zjistí, že existují odborné otázky, které jsou pro vypracování posudku nezbytné a zároveň přesahují rámec jeho odbornosti³³. Znalec je ze zákona o znalcích a tlumočnících (§ 10) povinen vykonávat svou znaleckou činnost osobně a na svou zodpovědnost, i když si přizval konzultanta. Toto musí uvést ve svém posudku, včetně okolností a důvodů, které jej k přibrání konzultanta vedly. Orgán činný v trestním řízení musí dát znalci k přibrání konzultanta souhlas, přičemž počet konzultantů není omezen³⁴.

³² Fryšták, Marek, Krejčí, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno : Masarykova univerzita, 2009. s. 27.

³³ Chmelík, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. s. 208.

³⁴ Tamtéž.

V opatření, kterým se znalec přibírá, se kromě formulace otázek a určení úkolu stanovuje také lhůta, kterou má znalec na sepsání posudku. Tato lhůta je zakotvena v § 12 vyhlášky. Tento ji neuvádí přesně, ale ponechává určení její délky na orgánu činném v trestním řízení nebo na dohodě tohoto orgánu a znalce.

3. 2. Znalecký posudek vs. odborné vyjádření

Tyto dva instituty mají mnoho společného, ale také rozdílného. V trestním řádu je upraven především znalecký posudek, odborné vyjádření je zde jen několikrát zmíněno. V § 105 odst. 1 je stanoveno, že pokud je třeba v řízení objasnit nějakou skutečnost důležitou pro dané řízení, a navíc je k tomuto objasnění potřeba odborných znalostí, vyžádá si orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Když by však toto odborné vyjádření pro danou věc nepostačovalo, protože by zkoumaná otázka byla příliš složitá, bude orgán činný v trestním řízení vyžadovat znalecký posudek od znalce. Z tohoto tedy vyplývá, že se nejdříve žádá o odborné vyjádření, a teprve pokud toto nestačí, přibere se opatřením znalec. Taktéž z tohoto vyplývá, že odborné vyjádření je jakousi formou znaleckého posudku, která však nedosahuje takové složitosti, aby orgán činný v trestním řízení vyžadoval znalecký posudek. „*Orgán činný v trestním řízení musí vyžádat odborné vyjádření nebo podle okolností přibrat znalce i tehdy, má-li náhodou sám odborné znalosti, kterých je třeba k objasnění takové skutečnosti.*“³⁵

Odborné vyjádření trestní řád připouští, ale bohužel nijak podrobněji neupravuje. Jeho úprava vznikla tedy především z praxe a odvozením z ustanovení o znaleckém posudku. Trestní řád v § 105 odst. 5 říká, že o odborné vyjádření lze požádat fyzickou či právnickou osobu, která má patřičné odborné znalosti, ale také i znalce. Ani trestní řád, ani jiný právní předpis však nestanoví závazným způsobem obsah a formální náležitosti odborného vyjádření³⁶.

Odborné vyjádření je, stejně jako znalecký posudek, důkazním prostředkem, avšak považuje se za důkaz listinný.³⁷ Takový důkaz je prováděn tak, že se jeho obsah přečte a soud umožní stranám, znalci nebo i svědkům do něj nahlížet – nepočítá se zde s možností vyslechnout zpracovatele odborného vyjádření. Stejně

³⁵ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. s. 374.

³⁶ Tamtéž, s. 375.

³⁷ Listinný důkaz je vymezen v § 112 odst. 2 trestního řádu, který stanovuje, že takovým důkazem se rozumí listiny, které prokazují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost, vztahující se k trestnému činu nebo obviněnému.

tak trestní řád nestanoví možnost, aby zpracovatel takového vyjádření mohl nahlížet do spisů, účastnit se vyšetřovacích úkonů nebo vyžadovat zdravotnickou dokumentaci, jak je oproti tomu stanoveno v § 107 odst. 1 trestního řádu u znalce a znaleckého posudku.³⁸

V trestním řádu také není stanoven postup v případě, že odborné vyjádření bude mít vady – např. bude neúplné, nejasné nebo vnitřně rozporné. Avšak odborné vyjádření je listinným důkazem, proto by se postupovalo stejně jako při vadě jiného listinného důkazu. Bylo by tedy možné přepracovat odborné vyjádření, nechat zpracovat nové nebo vyzvat zpracovatele, aby jeho nedostatky odstranil.³⁹

Jak jsem naznačila již v předchozím textu, znalecký posudek se nepovažuje za listinný důkaz, nýbrž za samostatný důkazní prostředek, jak to plyne z § 89 odst. 2 trestního řádu. Náležitosti takového znaleckého posudku jsou podrobně popsány v § 13 vyhlášky č. 37/1967 Sb. Tento paragraf stanovuje, že příslušný orgán vymezí v opatření, kterým znalce přibral, znalcův úkol a formu otázek. Toto učiní jasně a srozumitelně, aby se znalec zabýval jen těmi skutečnostmi, k jejichž posouzení je třeba jeho odborných znalostí. V odstavci 2 § 13 vyhlášky je pak uvedeno, co by měl znalecký posudek obsahovat. Jde o popis zkoumaného materiálu nebo jevů, dále souhrn skutečností, k nimž znalec při úkonu přihlížel (část zvaná „nález“) a také výčet otázek, na které měl odpovědět, spolu s odpověďmi na tyto otázky (část „posudek“). Podrobněji podkapitola 3.3.

Výše jsem uvedla, že zpracovateli odborného vyjádření není dovoleno nahlížet do spisů nebo se účastnit vyšetřovacích úkonů. U znalců vypracovávajících znalecké posudky je tomu naopak, kdy §107 odst.1 trestního řádu tuto možnost výslovně stanoví a o něco podrobněji ji upravuje. Znamená to tedy, že orgán činný v trestním řízení poskytne znalci především opatření o přibrání znalce, vymezení otázek a úkolů pro znalecké zkoumání, poučení znalce, vyjádření účastníků a svědků v dané věci, protokol o ohledání místa činu, fotodokumentaci, zajištěné stopy nebo i další podklady, které si znalec vyžádá⁴⁰. Tuto možnost má i znalec, kterého požádala o posudek některá ze stran řízení, a to dle § 110a věty druhé trestního řádu. Pokud by se jednalo o znalecký posudek o příčině smrti nebo zdravotního stavu zemřelé

³⁸ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. s. 376-377.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Chmelík, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. s. 207.

osoby, má znalec právo vyžádat si zdravotnickou dokumentaci dané osoby, jak je to stanoveno v § 107 odst. 2 trestního řádu.

§ 109 trestního řádu pamatuje na případy, kdy má znalecký posudek (nikoli odborné vyjádření) nějaké vady. Stanovuje, že pokud by byl znalecký posudek zpracován neúplně nebo nejasně nebo pokud by nastaly pochybnosti o jeho správnosti, bylo by v takovém případě nutné požádat znalce pověřeného zpracováním takového posudku, aby k němu podal vysvětlení. Pokud by však ani takové vysvětlení nevedlo k řádnému výsledku, přibral by orgán činný v trestním řízení znalce jiného, aby zpracoval nový znalecký posudek.

Trestní řád uvádí v § 108 možnost znalce vyslechnout. Znalec je tedy v řízení předvolán k výslechu a vypracoval-li znalecký posudek písemně, stačí, aby se na něj při výslechu odvolal. Pokud tomu tak nebylo, nadiktuje tento svůj posudek ústně do protokolu. Odstavec 3 § 108 pak stanoví, že orgán činný v trestním řízení může v přípravném řízení od tohoto výslechu znalce upustit, a to za podmínky, že nemá o spolehlivosti a úplnosti znaleckého posudku žádné pochybnosti.

3. 3. Vytváření znaleckého posudku a jeho struktura

Kdybych měla jednoduše popsat postup při utváření znaleckého posudku podle trestního řádu, začala bych jistě zjištěním orgánu činného v trestním řízení, že existuje natolik složitá odborná a pro řízení důležitá skutečnost, že je nutné přibrat znalce, a to opatřením. Poté je již konkrétní znalec pověřen sepsáním znaleckého posudku a jsou mu k tomu poskytnuty spisy apod. prostředky, které umožňuje trestní řád. Následuje samotné zpracovávání posudku na základě různých vědeckých metod, kdy pak znalec předloží hotový posudek orgánu, který si jej vyžádal. Ten pak také určí odměnu znalce, tzv. znalečné.

Tato práce se ale zaměřuje na kriminalistiku, kde se toto utváření znaleckého posudku nazývá expertizou. Cílem expertizy je především získání dostatečného počtu důkazů za využití odborných znalostí, metod a prostředků zkoumání.⁴¹ Nadále tedy budu v textu používat výraz „expertiza“ namísto dosavadního znaleckého posudku.

V předchozí podkapitole jsem velmi stručně popsala, co uvádí § 107 trestního řádu o přípravě expertizy, nyní bych to rozvedla. Zmiňovaný § 107 odst. 1 trestního

⁴¹ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 55–56.

řádu stanovuje, že znalci poskytnou orgán činný v trestním řízení potřebné spisy a vymezí úkoly. To znamená, že znalci jsou předloženy k nahlédnutí nebo i zapůjčeny všechny relevantní spisové materiály, a to orgánem činným v trestním řízení, který si expertizu vyžádal, přičemž znalci nelze uložit, aby si sám obstaral důkazní prostředky. Znalec totiž musí při svém zkoumání vycházet pouze z materiálů, které mu byly orgánem poskytnuty. Pokud by znalci poskytnuté materiály nepostačovaly k vypracování expertizy, navrhnou, aby byly nejdříve objasněny další okolnosti potřebné k podání znaleckého posudku.⁴² V odůvodněných případech může být znalec přítomen i u jiného úkonu trestního řízení, který však musí mít význam pro jeho znalecké zkoumání a vypracování expertizy.

K tomu, aby byly úkoly vymezeny přesně tak, aby znalec mohl bez problémů a bez dalšího doplňování důkazních prostředků na expertize pracovat, je třeba správné vyhodnocení důkazů, dokumentace a stop z místa činu orgánem činným v trestním řízení.⁴³ Z těchto informací znalec při expertizní činnosti vychází a musí je zpracovat přesně a také věcným a jasným způsobem. Popis těchto skutečností získaných z předložených materiálů či jevů tvoří předpoklad, ze kterého nakonec vznikne vlastní nález. Znalec musí také popsat veškeré získané výsledky svého zkoumání, ze kterých jsou vyvozovány závěry, kdy tyto dávají odpovědi na otázky, které stanovil orgán činný v trestním řízení a ze kterých znalec vytvoří poslední část expertizy - vlastní posudek.⁴⁴ Toto je stanoveno v § 13 odst. 2 vyhlášky.

V judikatuře byl stanoven postup utváření expertizy, který zahrnuje: přípravu expertizy, opatřování podkladů pro znalce, samotné expertní zkoumání, věrohodnost východisek, na která se znalec odvolává, spolehlivost metod použitých znalcem a způsob, jakým znalec vyvozuje své závěry.⁴⁵ Na znalce se tedy kladou velké nároky, zejména co se metodologie⁴⁶ a jeho odbornosti týká. Proto jeho odbornost i způsobilost zkoumá nejen orgán činný v trestním řízení, který znalce přibral, ale také samotný znalec při přípravě posudku (zda má dostatečné odborné znalosti).⁴⁷

⁴² Fryšták, Marek, Krejčí, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno : Masarykova univerzita, 2009. s. 31.

⁴³ Tamtéž, s. 85.

⁴⁴ Tamtéž, s. 86.

⁴⁵ Tamtéž, s. 90.

⁴⁶ Metodou kriminalistické praktické činnosti je kriminalistická expertiza – „jde o provedení systému úkonů a operací směřujících k odhalení, zajištění a objasnění kriminalisticky relevantních skutečností pro účely dokazování v trestním řízení, za použití vysoce odborných znalostí a specifických metod z různých oblastí vědy, techniky, umění a řemesel“ (cit. Fryšták, Marek, Krejčí, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno : Masarykova univerzita, 2009. s. 94.)

⁴⁷ Tamtéž, s. 90–93.

Znalec používá při samotném zpracovávání expertizy jistý systém své činnosti. Jde o rozdělení kriminalisticky relevantního děje na systémy, prvky a interakce mezi jednotlivými prvky. Při zkoumání nějakého kriminalistického děje hledá znalec různé stopy, které zanechala interakce mezi prvky apod. a pomocí dalších⁴⁸ znalostí zjišťuje, jaké byly příčiny kriminalistického děje, jeho předpoklady, podmínky apod. U složitých a závažných dějů znalec používá víceoborové znalecké expertizy (tzv. znalecké komplexní analýzy).⁴⁹

Samotná struktura znaleckého posudku má tři části, a to úvod, nález a závěr. V úvodu jsou uvedeny údaje o znalci, orgánu činném v trestním řízení, dané trestní věci a jaké materiály znalec zkoumal. V samotném nálezu pak znalec uvede především výsledky svého zkoumání, metody, postupy a prostředky zkoumání, popř. také odůvodnění volby dané metody či prostředku. Závěr pak obsahuje odpovědi na otázky stanovené orgánem činným v trestním řízení.⁵⁰

Forma podávaného znaleckého posudku je určena v § 13 odst. 3 a 4, kde je stanoveno, že posudek, tj. expertiza, musí být sešit, jeho jednotlivé strany musí být očíslovány a sešivací šňůra musí být připevněna k poslední straně posudku, tam přilepena a přetištěna znaleckou pečeti. Na této poslední straně připojí znalec svou znaleckou doložku, která obsahuje označení seznamu, v němž je znalec zapsán, označení oboru, v němž je oprávněn podávat posudky, a číslo položky, pod kterou je úkon zapsán ve znaleckém deníku⁵¹.

„Je taktéž nezbytné upozornit, že znalci nepřísluší provádět hodnocení důkazů a řešit právní otázky, jelikož znalec podává znalecký posudek pouze o otázkách skutkových. Znalecký posudek nelze však odmítnout jen proto, že znalec se nad rámec svého oprávnění vyjadřoval i k otázkám právním. Skutečnost, že znalec ve svém posudku zaujme stanovisko k otázce, jejíž zodpovězení přísluší soudu, nečiní tento posudek nepoužitelným, pokud obsahuje odborné poznatky a zjištění, z nichž znalec tento právní závěr učinil a které umožňují, aby si soud tentýž nebo jiný takový závěr dovodil sám.“⁵²

⁴⁸ Může jít o různé obory, např. biomechanika, inženýrství, lékařství apod.

⁴⁹ Chmelík, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. s. 211.

⁵⁰ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 64–65.

⁵¹ Znalecký deník upravuje § 8 vyhlášky, jde o seznam vykonaných znaleckých úkonů.

⁵² Fryšták, Marek, Krejčí, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno : Masarykova univerzita, 2009. s. 32.

3. 4. Další relevantní skutečnosti o znaleckém dokazování

3. 4. 1. Hodnocení znaleckého posudku

Hodnocení znaleckého posudku (expertizy) provádí orgán činný v trestním řízení, který tím zjišťuje, zda znalec splnil úkoly, které mu byly uloženy - především, zda odpověděl na všechny dané otázky, zda je posudek správný po formální i obsahové stránce a zda byla dokazovaná skutečnost dostatečně objasněna.⁵³ Existují zde však problémy, které se týkají zejména toho, že orgán činný v trestním řízení má hodnotit výsledek odborného zkoumání z různých oborů lidské činnosti (na což nemá dostatečné odborné znalosti), ačkoli kvůli tomuto byl přibrán znalec. Názory na to, zda orgán činný v trestním řízení má, a pokud ano, tak do jaké míry, právo hodnotit znalcem vypracovanou expertizu, když se z jeho pohledu jedná o hodnocení do značné míry laické, se různí. Ačkoli v tomto není teorie jednotná, v praxi dochází k takovému hodnocení neustále.⁵⁴

Můžeme najít několik kritérií hodnocení expertizy. V publikaci *Postavení znalce v trestním řízení* je jich uváděno šest – rozsah kvalifikace znalce vztahující se k zadanému úkolu, odlišný názor znalce, nestrannost, kompletní soupis zdrojů, zodpovězení otázek a závěry, ke kterým znalec došel.⁵⁵ V této práci jsem se rozhodla použít dělení prof. Musila z článku *Hodnocení znaleckého posudku*⁵⁶, protože se mi zdálo jasnější a přehlednější. Ten třídí kritéria na tři druhy: právní korektnost důkazu, důkazní význam (relevance) znaleckého posudku a hodnocení pravdivosti a věrohodnosti znaleckého posudku.

Hodnocení důkazu z hlediska právní korektnosti znamená, že se orgán činný v trestním řízení zabývá tím, zda při vytváření znaleckého posudku byly dodrženy všechny relevantní právní předpisy, především ustanovení trestního řádu, zákona o znalcích a tlumočnících a prováděcí vyhláška k tomuto zákonu. Jako konkrétní příklady jsou v článku uvedeny např. posouzení, zda byl znalec řádně přibrán, zda není vyloučen pro podjatost, zda nepřekročil své kompetence, zda byl řádně poučen apod. Pokud by toto nebylo řádně dodrženo, mohlo by to vést až k prohlášení důkazu za nepoužitelný či nicotný.⁵⁷

⁵³ Fryšták, Marek, Krejčí, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno : Masarykova univerzita, 2009. s. 109.

⁵⁴ Musil, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, roč. XXXXIII, č. 3, s. 181-182.

⁵⁵ Fryšták, Marek, Krejčí, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno : Masarykova univerzita, 2009. s. 110-112.

⁵⁶ Musil, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, roč. XXXXIII, č. 3, s. 180-193.

⁵⁷ Tamtéž, s. 182-183.

Při hodnocení důkazního významu expertizy se především zjišťuje, zda je tato pro orgán činný v trestním řízení relevantní, tedy to, zda a jakou mírou přispívá k objasnění dokazované skutečnosti. Jako příklad se uvádí, zda získaná biologická stopa umožňuje identifikaci původce stopy nebo co o původci vypovídá. Toto hodnocení relevance expertizy se provádí při hodnocení jiných důkazů stejně.⁵⁸

Posledním kritériem je hodnocení pravdivosti a věrohodnosti expertizy, což není pro orgán činný v trestním řízení jednoduché, protože sám nemůže činit odborné znalecké zkoumání, aby zjistil, zda znalec došel k pravdivému závěru. Proto se zkoumá znalcová věrohodnost, která má sama o sobě tři kritéria svého hodnocení. Prvním je způsobilost znalce poskytovat věrohodné znalecké posudky, kde jde především o zjištění, zda znalec není podjatý a zda má dostatečnou kvalifikaci k objasnění dané otázky. V tomto většinou pro orgán činný v trestním řízení není problém. Ten však může nastat, když je předloženo více znaleckých posudků pro stejnou otázku a tyto se ve svých závěrech rozcházejí. Zde pak orgán činný v trestním řízení bere v potaz i samotnou osobu znalce, délku jeho praxe a odbornost, dále také přesvědčivost, úplnost a odůvodněnost samotné expertizy. Druhým kritériem je úplnost a bezvadnost podkladových materiálů, kdy je třeba posuzovat, zda dané materiály⁵⁹ splňují zákonné požadavky na jejich použitelnost a autentičnost jejich získání. Třetím kritériem je pak odborná odůvodněnost znaleckého posudku, která v sobě zahrnuje hodnocení východisek, o něž znalec opírá svůj závěr, hodnocení kvality a množství zkoumaných objektů, hodnocení použitých metod atd. Často však ani všechny tyto postupy neprokazují správnost posudku jednoznačně, ovšem zásadně stačí, že vzbuzují pochybnost o správnosti závěru učiněného znalcem. Tehdy by pak měl orgán činný v trestním řízení požádat znalce o vysvětlení či doplnění. Pokud by toto nepostačovalo, měl by přibrat znalce jiného k posouzení původně daného úkolu.⁶⁰

3. 4. 2. Účast znalce na místě činu

Většina literatury vztahující se k problematice účasti znalce na místě činu se věnuje dopravním nehodám, avšak tyto poznatky se dají zobecnit a aplikovat na vyšetřování trestných činů.

⁵⁸ Musil, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, roč. XXXXIII, č. 3, s. 183.

⁵⁹ Podkladovým materiálem jsou nejčastěji stopy, zkoušky, vzorky, listiny, protokoly atd. (cit. Musil, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, roč. XXXXIII, č. 3, s. 185)

⁶⁰ Musil, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, roč. XXXXIII, č. 3, s. 183–188.

§ 113 odst. 1 věta druhá trestního řádu stanoví, že k ohledání se zpravidla přibere znalec, kdy tohoto práva se využívá především u dopravních nehod nebo závažných násilných trestných činů⁶¹. Jak již bylo mnohokrát výše napsáno, znalec vypracovává svůj posudek (expertizu) pouze na základě dokumentace, která je mu předložena orgánem činným v trestním řízení a nikoliv na základě toho, že byl přítomen na místě činu a tam vnímal či se účastnil rozhodných událostí.⁶²

Za nepřipustné se také považuje, aby znalec sám nebo za účasti orgánu činného v trestním řízení, provedl ohledání místa činu. Takové ohledání je úkonem trestního řízení, a proto jej může provádět pouze orgán činný v trestním řízení.⁶³ Znalec však může na místě činu sám, nebo i za přítomnosti orgánu činného v trestním řízení, zajišťovat informace se zprostředkovaným důkazním významem⁶⁴. Je také připuštěna možnost, aby znalec mohl již při ohledání místa činu zajišťovat potřebné stopy, a to tehdy, jde-li o neodkladný úkon, kdy by mohlo dojít ke zničení těchto stop.⁶⁵

V přípravném řízení připouští trestní řád v § 157 odst. 3 možnost orgánu činného v trestním řízení přibrat si konzultanta, který pomáhá tomuto orgánu řešit a orientovat se v odborných otázkách. Jeho činnost nenapomáhá objasňovat skutečnosti důležité pro trestní řízení, je totiž jen jakýmsi odborným pomocníkem orgánu, který jej přizval.⁶⁶ Účast znalce na místě činu (nikoliv konzultanta) má usměrňující funkci, kdy tento radí orgánu činnému v trestním řízení, jak a jakým způsobem má místo činu dokumentovat, a také které stopy a věci jsou potřebné pro budoucí znalecké zkoumání a jakým způsobem tyto stopy zajistit.⁶⁷

⁶¹ Chmelík, Jan. Účast znalce na místě činu a otázky s tím spojené. *Kriminalistika*, 2005, roč. XXXVIII, č. 4, s. 286.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž, s. 286–287.

⁶⁴ Nejčastěji jsou to informace technického charakteru, k jejichž podchycení jsou potřebné odborné znalosti z určitého oboru, tedy znalosti znalce (cit. Chmelík, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. s. 188–189.)

⁶⁵ Chmelík, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. s. 189.

⁶⁶ Tamtéž, s. 189–191.

⁶⁷ Chmelík, Jan. Účast znalce na místě činu a otázky s tím spojené. *Kriminalistika*, 2005, roč. XXXVIII, č. 4, s. 288.

4. Kriminalistická identifikace

4. 1. Pojem, principy a druhy kriminalistické identifikace

Pojem kriminalistická identifikace se skládá ze slov kriminalistika a identifikace, kdy kriminalistika byla definována v kap. 2 této práce. Pojem identifikace je pak odvozen od slova identita (lat. *idem* = týž, stejný), který je vykládán jako ztotožnění dvou objektů.⁶⁸

Celkový pohled na definici kriminalistické identifikace je pak takový, že se jedná o zjišťovací proces, který odpovídá na otázku, kterým konkrétním objektem byla daná konkrétní stopa vytvořena. Jde o proces ztotožňování objektů především podle kriminalistických stop, v němž se hledá souvislost osoby nebo věci s kriminalisticky relevantní událostí. Na této definici se shoduje většina teorie⁶⁹. Existují však i jiné definice, které se pokoušejí definici výše napsanou zjednodušit. V učebnici kriminalistiky je kriminalistická identifikace definována jako „*poznávací metoda, kterou se individualizuje vztah mezi dvěma či více projevy nebo částmi jednoho a téhož materiálního objektu.*“⁷⁰ První definice se však zdá být srozumitelnější.

Cílem kriminalistické identifikace je individualizace objektu, tedy určení, že daný konkrétní objekt je tentýž objekt (musí nastat shoda), který byl přítomen či zapříčinil apod. kriminalistický děj či událost.⁷¹

Základem kriminalistické identifikace jsou tři východiska či principy⁷², a to princip relativní stálosti objektů, individuálnosti objektu a totožnosti objektů. Relativní stálost objektů je důležitá, protože všechny objekty kriminalistické identifikace jsou proměnlivé a podléhají změnám, které je mohou zdeformovat a učinit nepoužitelné pro další zkoumání. Aby tedy bylo možné objekty označit za cenné a použitelné pro identifikaci, je třeba, aby byly stálé⁷³, tj. nesmí podléhat rychlým a podstatným změnám a deformovat možnost správné interpretace a poznání.⁷⁴ Princip individuálnosti objektu je založen na zásadě, že každý objekt materiálního světa

⁶⁸ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001. s. 112.

⁶⁹ Viz. Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 72 nebo Hejda, Jan a kol. *Vybraná témata kriminalistiky a trestního práva*. Praha : Oeconomica, 2007. s. 35.

⁷⁰ Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika*. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 114.

⁷¹ Tamtéž, s. 118.

⁷² Srov. Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 72 a Straus, Jiří, Němec, Miroslav a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 46–50.

⁷³ Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání, Praha : C. H. Beck, 2004. s. 116.

⁷⁴ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 73.

(člověk, zvíře, věc) je natolik individuální a neopakovatelný, že je vyloučeno, aby dva objekty byly absolutně shodné.⁷⁵ Základem principu totožnosti je nalezení shody (rovnosti) dvou nebo víc objektů a stanovení, že se odražený objekt zobrazil na objektu odrážejícím. Aby bylo možné objekty ztotožnit, musí tyto vzniknout nahodile, být variabilní, zobrazitelné ve stopě a nepodléhat změnám při odražení do stopy.⁷⁶ Učebnice kriminalistiky⁷⁷ uvádí místo principu totožnosti princip způsobilosti objektů projevovat své vlastnosti navenek, přičemž se tento obsahově částečně shoduje s principem individuálnosti objektů i totožnosti dle dělení prof. Porady⁷⁸.

V kriminalistické identifikaci se vyskytují dva objekty, které je nutno od sebe odlišovat, a to objekt ztotožňovaný a ztotožňující. Objekt ztotožňovaný (také nazýván identifikovaný) souvisí s nějakou kriminalisticky relevantní událostí, a to z toho důvodu, že sám vytvořil nějaké kriminalistické stopy.⁷⁹ Učebnice kriminalistiky tento ztotožňovaný objekt dělí ještě na objekt prověřovaný, u něhož se vztah ke kriminalistické události předpokládá, a na objekt zjišťovaný, u něhož je souvislost s událostí jistá.⁸⁰ Druhým objektem je objekt ztotožňující (také zvaný identifikující), na kterém se zobrazují vlastnosti objektu ztotožňovaného (identifikovaného), čímž tedy pomáhá při poznání objektů materiálního světa.⁸¹ Ztotožňující objekt se dělí na dvě skupiny, a to na kriminalistické stopy (ty souvisí přímo s trestným činem) a na srovnávací materiál (ten je zástupcem ztotožňovaného objektu při procesu vyšetřování, má jeho vlastnosti, ale nesouvisí přímo s trestným činem, na rozdíl od stop je jisté odkud pochází).⁸²

Kriminalistická identifikace se dělí podle různých kritérií, nejčastěji podle pěti kritérií, ale některé publikace uvádějí čtyři⁸³, přičemž tato dělení nejsou striktně daná, kriminalistickou identifikaci můžeme samozřejmě dělit i dle jiných, vlastních kritérií.

Do výše zmíněných pěti kritérií se řadí dělení: podle odborných znalostí nutných ke zkoumání a použitých metod, podle subjektu uskutečňujícího proces

⁷⁵ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 72–73.

⁷⁶ Tamtéž, s. 72.

⁷⁷ Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání, Praha : C. H. Beck, 2004. s. 116.

⁷⁸ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 72–73.

⁷⁹ Tamtéž, str. 73.

⁸⁰ Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání, Praha : C. H. Beck, 2004. s. 117.

⁸¹ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 73.

⁸² Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání, Praha : C. H. Beck, 2004. s. 117

⁸³ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 74–76.

identifikace, podle ztotožňovaných objektů, podle druhů identifikačních znaků využívaných k identifikaci a podle toho, zda se dospěje ke zjištění totožnosti či nikoli.⁸⁴

Dělení podle odborných znalostí nutných ke zkoumání a použitých metod je jedno z nejrozšířenějších a toto samotné se dále dělí na další druhy kriminalistické identifikace, jakými je např. daktyloskopická, trasologická, mechanoskopická, biologická, balistická, chemická, portrétní, zkoumání písma, listin a dokladů, tiskáren, kopírek, odorologická, biomechanická atd.⁸⁵

Dělení kriminalistické identifikace podle subjektu, který proces identifikace uskutečňuje, obsahuje dělení na dva druhy identifikace, a to znaleckou a rekogniční. Hlavní rozdíl mezi nimi je v tom, že znaleckou identifikaci uskutečňuje znalec (viz. kapitola 3) a využívá při ní různých materiálních stop. Oproti tomu rekogniční identifikace je založena na paměťových stopách, kdy tuto nejčastěji provádí svědek.⁸⁶ Blíže viz. podkapitola 4. 3.

Dělení podle ztotožňovaných objektů pamatuje na objekty materiálního světa, jde tedy o dělení podle toho, zda se identifikuje člověk (osoba), věc nebo zvíře. Identifikace osob se provádí nejčastěji na základě vnějších znaků, jedná se o různé anatomické znaky lidského těla (např. tvar postavy, hlavy, nosu, barva vlasů, očí atp.) nebo znaky pohybového projevu (lokomoce⁸⁷, gestikulace), může se také jednat o lidský hlas nebo biologické stopy. U věcí se identifikace provádí ztotožňováním stop (identifikovaný objekt) a srovnávacího materiálu (identifikující objekt), kdy nejčastěji se zkoumají stopy balistické, mechanoskopické, trasologické, pyrotechnické, mikroskopy apod. Identifikace zvířat se provádí velmi zřídka, a to při přiměřené aplikaci identifikace osob a věcí.⁸⁸

Dělení kriminalistické identifikace podle druhů identifikačních znaků využívaných k identifikaci se dále dělí podle různých vlastností daných objektů, podle kterých pak identifikace probíhá. Jsou to zpravidla tři vlastnosti, a to: ty, které obsahují informace o vnější stavbě objektu (tedy vnější povrch objektu jako např. tvar a uspořádání papilárních linií); ty, které obsahují informace o vnitřním složení objektu

⁸⁴ Straus, Jiří, Němec, Miroslav a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 55.

⁸⁵ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001. s. 134.

⁸⁶ Straus, Jiří, Němec, Miroslav a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 55.

⁸⁷ Lokomoce člověka je definována jako pohyb organismu z místa na místo zprostředkovaný činností kosterního svalstva, popř. zprostředkovaný vnějším energetickým zdrojem. Zdroj: *CoJeCo* [online]. ©1999-2010 [cit. 2010-12-01]. Lokomoce. Dostupné z WWW:

<http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=54344&title=lokomoce&s_lang=2>.

⁸⁸ Straus, Jiří, Němec, Miroslav a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 55–56.

(nejčastěji se jedná o chemické složení či molekulární nebo biologickou strukturu objektu, jako např. zda jde o objekt rostlinného nebo živočišného původu, o jaký materiál se jedná apod.) a funkční a dynamické vlastnosti (zde jde především o vlastnosti člověka a jeho projevy, jako např. mimika, lokomoce apod.).⁸⁹

Posledním dělením je dělení kriminalistické identifikace podle toho, zda se dospěje ke zjištění totožnosti či nikoliv. V tomto kritériu ještě rozlišujeme dva druhy identifikace, a to individuální a nedovršenou. Individuální identifikace je výsledkem zjištění, že stopa se shoduje svými vlastnostmi s konkrétním objektem. Nedovršená identifikace znamená, že individuální identifikace nebyla úspěšná, tedy že nedošlo k dokončení procesu identifikace, a tím nedošlo ke zjištění totožnosti konkrétního objektu. I tato identifikace ale může být užitečná, protože se z ní dovídáme např. skupinovou příslušnost zkoumaného objektu (tedy zařazení do určitého druhu, rodu, skupiny apod.).⁹⁰

4. 2. Některé druhy kriminalistické identifikace dle odborných znalostí nutných ke zkoumání a použitých metod

4. 2. 1. Kriminalistická biologie

Za dobu vzniku oboru kriminalistické biologie se považuje rok 1901, kdy se německému lékaři Paulu Uhlenhuthovi podařilo odlišit lidskou krev od krve zvířecí, čímž bylo možné vyvrátit tvrzení obviněného, že např. na jeho oblečení je krev zvířecí.⁹¹

Kriminalistická biologie je vědní obor, který spadá do kriminalisticko-technických metod identifikace osob v rámci kriminalistické identifikace. Jejím objektem zkoumání jsou různé biologické materiály lidského, zvířecího nebo rostlinného původu, jejichž stopy vyhodnocuje, vyhledává, zajišťuje a zkoumá.⁹²

Zkoumaný biologický materiál můžeme rozdělit do tří skupin, a to podle objektu materiálního světa, ze kterého pochází – jde tedy o materiál pocházející z lidského organismu (např. krev, vlasy, ejakulát, moč, části tkání, zvratky apod.), ze zvířete (např. krev, chlupy, kosti) nebo rostlinného původu (např. části rostlin nebo

⁸⁹ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001. s. 135.

⁹⁰ Tamtéž, str. 134–135.

⁹¹ Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání, Praha : C. H. Beck, 2004. s. 169.

⁹² Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001. s. 183.

jejich semena).⁹³ Je možné ještě další dělení, a to podle způsobu odloučení materiálu od objektu, které se nejčastěji aplikuje pouze na materiál lidského původu. Můžeme jej rozdělit na tři skupiny, kdy první je materiál samovolně odloučený od organismu, tedy bez násilí. Zde se jedná např. o odumřelé kožní buňky či samovolně vypadnuté vlasy či chlupy, moč, ejakulát, poševní sekret, mateřské mléko, plodová voda, zvratky, menstruační krev apod. Dalším druhem je materiál oddělený od organismu násilím, které nemusí být způsobené jen další osobou (pachatelem), ale také přírodními silami. Zde se řadí především krev, a pak části tkáně a pokožky, vytržené vlasy a chlupy apod. A konečně třetí skupinou je biologický materiál vzniklý post mortem ze zanikajícího organismu. Jde o mrtvoly, části mrtvol, kostry atd.⁹⁴

Nyní bych charakterizovala některé nejfrekventovanější biologické materiály, kterými jsou krev, pot, sliny, ejakulát, vlasy a chlupy, kosti a další.

Krevní stopy jsou pravděpodobně nejčastějším druhem biologického materiálu a velmi často je tvoří krev již zaschlá, občas jsou nalezeny i stopy tvořené tekutou krví. Krevní stopy jsou viditelné pouhým zrakem, ale ve výjimečných případech tomu tak být nemusí, např. jde o stopy na objektech, z nichž byla krev již nějakým způsobem odstraněna. Krevní stopy se vyskytují v různých tvarech, čímž přispívají k rekonstrukci kriminalisticky relevantní události. Běžné krevní kapky svědčí o odkapávání krve na podložku, přičemž jejich vzhled se liší podle úhlu dopadu. Může jít o kapky kruhovitěho tvaru, elipsy, s nepravidelnými okraji atd. Dalším druhem krevní stopy jsou krevní stříkance, které nejčastěji svědčí o prudkém vystřikování krve (např. z tepny) nebo opakovaných úderech do krvácející rány. Krevní stružky vznikají samovolným výtokem krve z rány, kdy směr toku podléhá gravitaci a je tedy lehce zjištělné, zda bylo s tělem manipulováno, pokud krev neodpovídá gravitaci. Na konci krevních stružek se často vytvářejí tzv. krevní kaluže, v nichž je vytečená krev nahromaděna. Krevní šmouhy vznikají při kontaktu zakrváceného objektu s jiným materiálním objektem (např. dveře, nábytek, ručník, oblečení) a často bývají kombinovány se stopami daktyloskopickými či jinými. Posledním důležitým druhem krevních stop jsou stopy, které vznikají po odstranění krve, např. jejím vyčistěním, umytím, vypráním oblečení apod., kdy se jedná o pouhé zbytky krevního materiálu.⁹⁵

⁹³ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001. s. 183–184.

⁹⁴ Tamtéž, s. 183.

⁹⁵ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 84–87.

Vedle krve jsou dalšími druhy biologických stop pot a sliny, které však bývají často latentní a vyskytují se převážně v podobě zaschlých skvrn. Pot se nejčastěji vyskytuje na oblečení, sliny pak na zbytcích cigaret či poštovních známkách apod.⁹⁶

Dalším druhem je ejakulát, tedy výměšek pohlavního ústrojí muže při orgasmu, který obsahuje spermie, sekret prostaty a další částice. Jedná se o viditelný biologický materiál, který bývá nejčastěji našedlý nebo nažloutlý a vyskytuje se především na oblečení, ložním prádle atd. Často bývá při jeho zajišťování potřeba lékaře, a to především při sexuálních trestných činech (např. pro zajištění srovnávacího vzorku nebo odebrání vzorku z pochvy oběti při pitvě).⁹⁷

Vlasy a chlupy jsou dalším druhem biologického materiálu vytvářejícího biologické stopy. Jde o viditelné stopy, které se nejčastěji vyskytují na oblečení, bývají samovolně vypadlé, odstřižené nebo násilím vytržené.⁹⁸

Kosti a kostrové nálezy jsou viditelnými stopami a jejich velkou výhodou je, že jsou dlouhou dobu i po odumření organismu neměnné⁹⁹ a nepodléhají rychlé zkáze.

Vedle těchto výše uvedených druhů biologických materiálů existují ještě další, jako např. nosní sekret, moč, mateřské mléko, plodová voda, nitrokloubní tekutina, odumřelé části pokožky, smolka atd.¹⁰⁰

Při zajišťování biologických stop je třeba dodržovat několik zásad, aby nedošlo ke znehodnocení, především z hygienického hlediska. Zajištění může být provedeno zabezpečením celého předmětu (např. vyříznutím, odlomením) nebo sejmutím stopy, a to buď mechanickým přemístěním (nejčastěji pomocí pinzety) nebo za pomoci tkaniny či gázy s destilovanou vodou, kterou se stopa setře.¹⁰¹ „*Pokud je biologická stopa na sněhu či ledu, zajistí se příslušné množství sněhu či ledu a nechá se roztát. K vyšetření se zasílá buď celý objem roztátého sněhu či ledu, nebo pouze gáza rozpuštěným sněhem či ledem nasáklá a následně usušená při pokojové teplotě.*“¹⁰² Co se týče srovnávacího materiálu, každý druh biologického materiálu se zajišťuje jinak. Například krev se odebírá ve zdravotnickém zařízení do zkumavky, vlasy se vytrhávají z různých míst na hlavě apod.¹⁰³

⁹⁶ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, s. 87.

⁹⁷ Tamtéž, s. 88.

⁹⁸ Tamtéž, s. 89.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 90.

¹⁰¹ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001. s. 184.

¹⁰² Tamtéž, s. 185.

¹⁰³ Tamtéž.

Poté, co je biologická stopa zajištěna, dochází k jejímu zkoumání, které se klasicky člení do čtyř fází: nejdříve se provádí tzv. orientační zkouška, jejímž výsledkem je zjištění, zda se jedná o stopu biologického původu či nikoli. Ve druhém kroku se jednoznačně zjistí, zda jde opravdu o biologickou stopu a určí se její konkrétní druh (např. že se jedná o sliny). Třetí fáze zkoumání má za cíl rozlišit, zda se jedná o lidský nebo zvířecí biologický materiál a ve čtvrtém kroku se pak tento materiál ještě více specifikuje a vyhodnocují se údaje z něj získané (např. u krve se zjišťuje krevní skupina).¹⁰⁴

V poslední době se identifikace osob za pomoci kriminalistické biologie vyvinula velmi dopředu, a to díky možnosti identifikovat osobu pomocí analýzy DNA. Tato metoda byla objevena v roce 1984 Alecem Jeffreysem z University of Leicester ve Velké Británii a poprvé využita v roce 1987¹⁰⁵. Vychází z teorie, že genetický profil DNA je individuální pro každého člověka (s výjimkou jednovaječných dvojčat) a shoda u nepříbuzných osob je extrémně¹⁰⁶ nepravděpodobná.¹⁰⁷

V buněčných jádrech všech organismů se nachází DNA (deoxyribonukleová kyselina), která se skládá ze dvou řetězců (tzv. dvoušrobovice), kdy každý řetězec je složený z tzv. nukleotidů (jde o základní stavební jednotky) a tyto se skládají z několika druhů bází (jde o molekuly obsahující dusík). Báze se za sebou různě řadí, čímž vytvářejí informační kód, nazvaný gen.¹⁰⁸

V České republice existuje Národní databáze DNA od roku 2002 a je upravena zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii ČR a závazným pokynem policejního prezidenta č. 88/2002.¹⁰⁹ „Jde o policejní expertizní a informační systém obsahující, vedle nezbytného příslušenství, osobní (identifikační) údaje a umožňující registrovat, uchovávat a porovnávat genetické profily osob získané ze stop na místech trestných činů a srovnávacích vzorků a provádět individuální identifikaci osob.“¹¹⁰

Mezi biologické materiály se řadí i kosti a kostrové nálezy, kterými se zabývá kriminalistická antropologie jako součást kriminalistické biologie. Jejím cílem je

¹⁰⁴ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 95.

¹⁰⁵ Publikace Straus, Jiří a kol. *Kriminalistika, kriminalistická technika* uvádí rok 1986, ale ve všech dalších publikacích, včetně životopisu A. Jeffreyse, je uváděn rok 1987.

¹⁰⁶ Dle publikace Straus, Jiří a kol. *Kriminalistika, kriminalistická technika* jde o číslo 1:10¹⁷

¹⁰⁷ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistika, kriminalistická technika (pro kvalifikační kurz kriminalistických expertů)*. Praha : vydavatelství PA ČR, 2006. s. 93.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 94.

¹¹⁰ ŠIMKOVÁ, Radka. Legislativní problémy Národní databáze DNA. *Kriminalistika* [online]. 2003, XXXVI, 3, [cit. 2010-12-03]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2003/03_03/simkova.html>.

především identifikace osoby, jejíž pozůstatky byly nalezeny ve formě kostí, a pak také porovnávání fotografií, zda je na nich stejná osoba.¹¹¹

Na místě nálezu kostry je důležité, kromě přesné dokumentace, také zajistit všechny doprovodné předměty, které se v blízkosti kostry nacházejí (může jít např. o šperky), protože mohou pomoci s identifikací osoby, o jejíž pozůstatky se jedná.¹¹² Tyto pozůstatky bývají v různém stupni rozkladu, kde velmi záleží na tom, jak dlouho je již osoba mrtvá, a také na vlivu prostředí (např. suchý a teplý vzduch mrtvolu konzervuje do podoby mumie). Na kosti působí také velké množství chemických a fyzikálních jevů, které na nich mohou zanechávat stopy, případně je i zničit, a proto je nutné při odhadu stáří kosterního materiálu brát v úvahu i tyto okolnosti.¹¹³

U kosterních nálezů se nejprve zkoumá, zda jde o lidské či zvířecí kosti a poté, co se potvrdí, že jde o pozůstatky lidské, se začne provádět fyzická charakteristika zemřelé osoby. V jejím rámci se např. vypočítává výška zemřelé osoby (a to podle délky dlouhých kostí) nebo určuje pohlaví (především podle tvaru pánve a lebky). Z kosterních pozůstatků lze také určit věk osoby, a to podle vývinu kostí, nebo rasu podle tvaru a rysů lebky.¹¹⁴ Důležitým ukazatelem vedoucím k identifikaci osoby, jejíž kosterní pozůstatky byly nalezeny, jsou zuby. Zuby jsou tvořeny velice odolnou tkání, a proto bývají při nálezu málo poškozeny. Poté se porovnají se stomatologickými záznamy (nebo i s rtg snímky) a v případě shody je dovršena identifikace osoby.¹¹⁵

Pokud existuje při nálezu kostry i s lebkou podezření, že by se mohlo jednat o jistou osobu, přistoupí se k tzv. superprojekci, která spočívá v porovnání fotografie konkrétní osoby s lebkou. Mimo to je využívána také metoda rekonstrukce obličeje osoby podle nalezené lebky, a to za pomoci počítače a systému 3D.¹¹⁶ Kromě této metody se využívá ještě identifikace osoby podle fotografie, a to v případech, kdy je třeba zjistit, zda je na různých fotografiích jediná osoba. Stejně jako při superprojekci se zkoumají různé body a markanty na lebce a dle jejich shody se usuzuje, zda se na fotografiích jedná o stejnou osobu.¹¹⁷

¹¹¹ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 105.

¹¹² Straus, Jiří a kol. *Kriminalistika, kriminalistická technika (pro kvalifikační kurz kriminalistických expertů)*. Praha : vydavatelství PA ČR, 2006. s. 63.

¹¹³ Tamtéž, s. 64–65.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 66.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 67.

¹¹⁶ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 108.

¹¹⁷ Tamtéž.

V souvislosti s kriminalistickou biologií bych ještě zmínila forenzní entomologii, a především jednu její oblast – nekrofaunu, která zkoumá organismy, které se podílejí na rozkladu mrtvých těl živočichů, a tím i člověka. Mezi tyto organismy patří především brouci, mouchy, moli, vosy, mravenci a případně i škvoři, bakterie, řasy, plísně, houby atd.¹¹⁸

Nejčastěji se však na mrtvém těle vyskytují mouchy, podle jejichž stadia vývoje se dá určit celkem přesně stáří mrtvoly. Nejprve se u mrtvoly vyskytují dospělí jedinci, kteří kladou vejce, poté jsou to larvy, které se zakuklí a z těchto kukel se pak líhnou opět dospělí jedinci. I v tomto případě je ale také nutné přihlížet ke vlivům prostředí a fyzickým předpokladům mrtvoly (jako např. hmotnost, množství podkožního tuku či věk).¹¹⁹ Pokud se na místě činu a na mrtvole nekrofauna nachází, je nutné ji zajistit jako jiné stopy, protože by mohlo dojít k jejímu znehodnocení (např. při převozu mrtvoly), což by mohlo vést k nepřesnému určení doby smrti.¹²⁰

Existuje také botanická expertiza jako součást kriminalistické biologie, která zkoumá rostliny s obsahem omamných a psychotropních látek, jedy, fragmenty rostlin zachycené např. za nehty, ve vlasech, na těle nebo na nástrojích apod.¹²¹

4. 2. 2. Kriminalistická balistika

Balistika je definována jako obor, který se zabývá pohybem střel ve zbraní a mimo ni a dělí se na balistiku kriminalistickou a vojensko-technickou.¹²² „*Pojem kriminalistická balistika zahrnuje nauku o palných střelných zbraních a o střelivu, nauku o identifikaci zbraní podle vystřelených nábojnic a střel, nauku o předmětech střelbou poškozených a nauku o vnitřní, přechodové a vnější balistice se zřetelem k potřebám kriminalistiky.*“¹²³ Z této definice vyplývají i objekty kriminalistické balistiky, kdy bývají uváděny čtyři, a to: střelné zbraně samotné, střelivo, předměty střelbou poškozené a účinky střely a konečně předměty se stopami vedlejších produktů výstřelu.¹²⁴ Hlavním cílem je tedy identifikovat zbraň, popř. zkoumat funkčnost zbraně či účinky střely a vzdálenost střelce vůči objektu.¹²⁵

¹¹⁸ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistika, kriminalistická technika (pro kvalifikační kurz kriminalistických expertů)*. Praha : vydavatelství PA ČR, 2006. s. 87.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 87–88.

¹²⁰ Tamtéž, s. 88.

¹²¹ Tamtéž, s. 88–89.

¹²² Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 292.

¹²³ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001. s. 224.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 292.

Kriminalistickou balistiku můžeme dělit podle vzniku stop při výstřelu, a to na balistiku vnitřní, vnější, přechodovou a **termální**.¹²⁶ Balistika vnitřní se zabývá pohybem střely v hlavní zbraně než ji opustí. Balistika přechodová zkoumá střelu po opuštění hlavně dokud se nachází v oblaku prachových plynů. Balistika vnější pak zkoumá pohyb střely v prostoru. Balistika termální se zabývá především účinkem střely v jejím cíli. Jejím speciálním odvětvím¹²⁷ je balistika ranivá,¹²⁸ kdy tato zkoumá schopnost střely proniknout materiálem cíle. Tzv. ranivost střely je její schopnost způsobit zranění a posuzuje se podle hloubky, kam v těle pronikla.¹²⁹

Důležitým pojmem pro balistické zkoumání je „zbraň“, kterou se rozumí *„jakýkoliv předmět, s jehož pomocí lze dopravit na určitou vzdálenost střelu na cíl.“*¹³⁰ Jde v podstatě také o definici střelné zbraně, jak ji uvádí prof. Straus,¹³¹ který ale doplňuje, že u střelné zbraně je střela uváděna do pohybu uvolněním množství energie.

Existují různá dělení zbraní, např. podle zdroje energie, dále podle ovladatelnosti při střelbě, podle vývrtu hlavně, podle počtu hlavní, podle účelu zbraně (na civilní, vojenské a zvláštní), podle stupně automatizace mechanismu (dělí se na jednoranné, opakovací, poloautomatické a automatické) nebo podle druhu náboje atd.¹³²

Nejčastější dělení je podle zdroje energie, na střelné zbraně mechanické, plynové a palné. Mechanické zbraně jsou založeny na použití mechanické energie, jako příklad bývají nejčastěji uváděny praky nebo luky. Plynové zbraně oproti tomu využívají k výstřelu stlačeného vzduchu nebo jiného plynu, jde např. o vzduchovky, plynovky či větrovky. Posledním typem jsou zbraně palné, které k výstřelu potřebují uvolnění chemické energie, a to nejčastěji energie střelného prachu.¹³³ Za palnou zbraň je kromě klasických zbraní považován i tak upravený předmět, který pracuje na principu palné zbraně, tedy *„umožňuje vznícení a shoření prachové náplně za současného vývinu dostatečného množství plynu, jehož tlaku je využito k dopravení*

¹²⁶ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, s. 293.

¹²⁷ Publikace Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001. s. 228. řadí balistiku ranivou pod balistiku vnější a terminální vůbec neuvádí.

¹²⁸ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 293.

¹²⁹ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001. s. 228.

¹³⁰ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 179.

¹³¹ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 293.

¹³² Tamtéž, s. 293–295.

¹³³ Tamtéž, s. 293–294.

střely do cíle“.¹³⁴ Jde tedy i o podomácku vyráběné zbraně (často se vyskytuje k výstřelu přizpůsobená železná trubka).¹³⁵

Důležitými pojmy pro balistické zkoumání jsou kromě zbraně také náboj a střela. Náboj je střelivo používané ve většině zbraní, jeho nejdůležitějším technickým údajem je ráže, která je vyjádřením průměru náboje. Součástí náboje je střela (vedle ní ještě prachová náplň, zápalka a nábojnice), jejíž plášť bývá nejčastěji tvořen sloučením několika materiálů (nazývá se pak střela plášťová).¹³⁶

Pro zajišťování balistických stop není třeba zvláštních prostředků či prostředí, jde totiž o stopy viditelné¹³⁷ a relativně stálé, lze je tedy využít i po delší době.¹³⁸ Zajišťuje se vždy zbraň, nábojnice a střely a zásobníky. Pokud je to možné, předměty se stopami po střelbě se zajišťují celé nebo alespoň jejich část.¹³⁹ Také se stává, že se střela odrazí nebo po odrazu změní směr své dráhy, a proto se prohledává kromě místa činu i jeho okolí.¹⁴⁰

Pokud není k dispozici zbraň, dá se podle nábojnic a střel určit skupinová příslušnost zbraně¹⁴¹, tedy o jaký typ a kterého výrobce se jedná. „V případech, kdy se na nábojnici nezobrazí dostatečně výrazně znaky některých funkčních částí ... a ani další stopy nejsou výrazné, nelze jednoznačně určit skupinovou příslušnost. V těch případech se uvádí několik typů zbraní, které jsou pro daný případ nejpravděpodobnější...“¹⁴²

Kromě určení skupinové příslušnosti zbraně se kriminalistická balistika zabývá především individuální identifikací zbraní podle nábojnic, vystřelených střel, také zkoumáním zbraní, střeliva, vedlejších produktů výstřelu a předmětů se stopami po střelbě.¹⁴³

Identifikace zbraně podle vystřelených nábojnic se provádí porovnáváním identifikačních znaků na nábojnici z místa činu s nábojnici při pokusném výstřelu, kdy jsou tyto dvě zkoumány pod mikroskopem, zda mají shodné znaky.¹⁴⁴

¹³⁴ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 295.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 181–182.

¹³⁷ Tamtéž, s. 183.

¹³⁸ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 300.

¹³⁹ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 183.

¹⁴⁰ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 301.

¹⁴¹ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 183.

¹⁴² Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 301.

¹⁴³ Tamtéž, s. 305.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 302.

Dále je možné zbraň identifikovat podle střely, která se provádí podobně jako identifikace dle nábojnic, kdy se střela z místa činu porovnává pod mikroskopem se střelou z pokusného výstřelu. Porovnávají se především specifické stopy polí a drážek, které se vytvářejí při výstřelu při průchodu střely hlavní a vznikne tak „neopakovatelný mikrorelief vývrtu“¹⁴⁵. Při výstřelu se však střela může deformovat nárazem na nějaký tvrdý předmět, čímž se identifikace zbraně, ze které byla vystřelena, stává velmi ztíženou. I přesto se stává, že střela (tedy stopy vývrtu a drážek) není po nárazu úplně zdeformovaná a umožňuje tak identifikaci.¹⁴⁶

Stejně obtížně se identifikují zbraně, tedy střely, které jsou tzv. hromadné (tzn. že se skládají z jednotlivých broků), protože mají hladký vývrt, který povětšinou nezanechává stopy.¹⁴⁷ Při nálezů těchto broků se proto většinou zjišťuje pouze jejich velikost a chemické složení.¹⁴⁸

Jak je uvedeno výše, kriminalistická balistika se nezabývá jen identifikací zbraní, ale zkoumá i jiné zákonitosti, např. prozkoumává samotné zbraně. Zde se zaměřuje především na zjištění výrobce, ráže a konstrukce dané zbraně.¹⁴⁹

Dalším důvodem, proč jsou zbraně posílány na expertizu, je zjištění, zda je zbraň způsobilá či nezpůsobilá ke střelbě. Zde se především zkoumá, jestli má zbraň nějaké vady, co by případně tyto vady mohly způsobit (např. samovolný výstřel) nebo jestli jsou ve zbrani použité funkční mechanismy řádně zajištěny a jsou bezpečné. S tím souvisí i zkoumání, zda daná zbraň střílí přesně a také zkoumání, kdy bylo ze zbraně naposledy vystřeleno. Tento časový úsek však není lehké určit, protože zbraň je často vystavena různým vlivům prostředí a uvnitř zbraně probíhají různé chemické reakce, které mohou vést ke korozi materiálu.¹⁵⁰

Střelivo (náboje) se zkoumá ze stejného důvodu jako zbraně a od expertizy se vyžaduje především zjištění ráže a výrobce. Dále se u střeliva také zkoumá jeho způsobilost ke střelbě (stejně jako u zkoumání zbraní) a jeho účinek při zasažení cíle (ranivost střely). Obdobně jako u zbraní se zjišťuje, zda je zbraň způsobilá ke střelbě, u střeliva se zjišťuje, proč došlo k selhání náboje, tedy proč daný náboj nevystřelil.

¹⁴⁵ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 303.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 302–303.

¹⁴⁷ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 184.

¹⁴⁸ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 305.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 305–307.

Příčin může být několik, od špatného chemického složení náboje až po vadu výroby či nepřesnost úderníku.¹⁵¹

Dalším důležitým zkoumáním kriminalistické balistiky je zjišťování přítomnosti a složení vedlejších produktů výstřelu, tzv. povýstřelových zplodin. Jde o směs různých chemických prvků (především z neshořelého střelného prachu), které se uvolní při výstřelu a vznikají „*hořením prachové náplně náboje a průchodem střely vývrtem hlavně*“¹⁵².

Zkoumání povýstřelových zplodin má velký význam pro zjišťování vzdáleností, a to vzdálenosti střelce či střelby, protože tyto zplodiny mají omezený dolet (uvádí se 2 až 3 metry dle typu zbraně). Dle těchto stop lze pak lépe odpovídat na otázky typu, zda střílela určitá osoba, zda byla osoba přítomna střelbě, zda bylo stříleno z určitého místa, v určitém prostoru apod.¹⁵³

Při střelbě se prachové plyny uvolňují pod velmi vysokým tlakem, což je nejvíce patrné při střelbě na velmi krátkou vzdálenost na měkký cíl, kdy tento tlak způsobuje různé deformace nejčastěji ve tvaru kříže, hvězdy apod. Při výstřelu vzniká i plamen, který právě při krátké vzdálenosti mezi zbraní a cílem může způsobit ožehnutí v okolí výstřelu.¹⁵⁴

4. 2. 3. Mikrostopy

Uvádí se, že s existencí mikrostop počítal již Rakušan Hans Gross (1847 – 1915), zakladatel moderní kriminalistiky, ale jejich rozvoj nastal až od konce 2. světové války. Při vyhledávání mikrostop se vychází z předpokladu, že pachatel nemůže vykonat svou činnost, aniž by svou činností nevyvolal změny, které označujeme jako kriminalistické stopy.¹⁵⁵

O definici mikrostop se vedou mnohé spory, a proto jich existuje spousta. Prof. Porada uvádí¹⁵⁶ např. tuto: „*Mikrostopy lze efektivně využívat pouze s pomocí moderních špičkových kriminalistických metod a prostředků.*“ Československá literatura uvádí jednu velmi rozsáhlou definici, a sice že „*Mikrostopy jsou kriminalistickotechnické stopy, které pro své nepatrné rozměry, malé množství hmoty, nízkou koncentrací na nebo v nositeli nebo pro malou změnu ve struktuře*

¹⁵¹ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 307–308.

¹⁵² Tamtéž, s. 308.

¹⁵³ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 185.

¹⁵⁴ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 309.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 269–271.

¹⁵⁶ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 174.

*nositele jsou prostým okem slabě viditelné nebo neviditelné, a pro účely vyhledávání nebo zajišťování nebo fixace nebo zkoumání vyžadují použití současných špičkových metod a prostředků.*¹⁵⁷

Stejně jako existuje mnoho definic mikrostop, existují také mnohá dělení. Jedním z nejčastějších je dělení mikrostop podle způsobu nanášení na kontaktní nebo jednostranně nanášené. Kontaktní mikrostopy vznikají při fyzickém kontaktu dvou nebo více kriminalistických objektů, přičemž se tyto stopy přenáší z jednoho objektu na druhý, ulpívají na něm a stávají se kriminalistickými mikrostopami. Mikrostopy nanášené jednostranně vznikají oproti kontaktním působením vnějších vlivů, např. meteorologických nebo mikroklimatických. Tímto vlivem dochází k ulpívání různých malých částí na kriminalistických objektech (např. oblečení apod.), ze kterých se stávají kriminalisticky relevantní stopy.¹⁵⁸

Kromě tohoto dělení se uplatňuje i dělení mikrostop podle druhu. Zde můžeme rozlišovat mikrostopy mající vlastnosti objektu, který je vytvořil (sem patří např. mikrostopy, které mají charakter stop trasologických, mechanoskopických, balistických atd.).¹⁵⁹ Tyto mikrostopy, jež jsou větší než 0,4 mm, je možné běžně zkoumat pod mikroskopem.¹⁶⁰ Dalším druhem je skupina, která je tvořena velmi rozličnými druhy mikrostop (tzv. mikrostopy s charakterem stop „rovnosti objektu“) a patří do ní např. textilní vlákna, biologický materiál atd. Existují ještě další dva druhy mikrostop podle druhu, ale tyto jsou v praxi téměř nevyužitelné a jde o: mikrostopy, které mají charakter změn struktury zkoumaného objektu, a mikrostopy, které mají charakter odrazu funkčních a dynamických vlastností objektu.¹⁶¹

V praxi se dále využívá dělení mikrostop podle délky časového úseku, po jaký je možné s těmito stopami pracovat, tzn. podle jejich stálosti, a to na stálé, poměrně stálé, nestálé a zcela nestálé. Mezi stálé mikrostopy patří např. textilní vlákna, kovové částičky, nátěrové hmoty apod., přičemž jsou tyto často využitelné i několik let po jejich zajištění. Poměrně stálé mikrostopy podléhají zákazným procesům (jde o vnější procesy, např. chemické, fyzikální atd.) většinou po uplynutí jednoho měsíce od jejich vzniku. Řadíme k nim např. biologické materiály podléhající tlení, chemikálie, potraviny apod. Dalším druhem jsou mikrostopy nestálé, u nichž je

¹⁵⁷ Suchánek, Jaroslav. Mikrostopy - geneze, současný stav a možné perspektivy. *Kriminalistika*. 1997, XXX, 1, s. 326-335.

¹⁵⁸ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 175.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 281.

¹⁶¹ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 175.

uváděna doba, po kterou je s nimi možné pracovat, kolem pěti dnů, a mezi než patří látky těkavé, které se dobře rozpouští (např. rozpouštědla). Zcela nestálé mikrostopy je možné zkoumat maximálně jeden den po jejich vzniku (např. plyny).¹⁶²

Textilní vlákna se řadí mezi stálé mikrostopy a zároveň patří k jednomu z nejvíce využívaných druhů mikrostop, protože textilní výrobky se vyskytují všude a neustále (často v podobně pachatelova oblečení). U těchto mikrostop se zjišťuje především druh textilního vlákna, způsob barvení, druh barviva, textilní úpravy vlákna, poškození tkaniny, stopy chemických látek a další. K tomuto se využívají především metody spektrální, rentgenově fluorescenční a mikroskopické zkoumání (viz. níže). Textilní vlákna ve většině případů nevedou k individuální identifikaci, ale statisticky je možné určit pravděpodobnost kontaktu objektů, který vedl k ulpění textilních vláken.¹⁶³

K mikrostopám se řadí také povýstřelové zplodiny (viz. podkapitola 4. 2. 2.), které se skládají z různých chemických prvků a kovových částic. Tyto pomáhají nejen určit vzdálenost střelce od objektu, ale také zjistit, zda se daná osoba v době střelby nacházela na daném místě, popř. zda byla střelcem. Toto pomáhají objasnit právě povýstřelové zplodiny jako mikrostopy, které ulpívají na oblečení, rukou, vlasech apod. osoby, která se nacházela v dráze doletu těchto zplodin. K prokázání výskytu povýstřelových zplodin se používá elektronová scanovací mikroskopie.¹⁶⁴

Vyskytují se také mikrostopy biologického původu, které mohou vést k individuální identifikaci, a to především ve formě malých stop krve nebo úlomků vlasů. Tyto mohou být také velmi prospěšné při analýze DNA a následné identifikaci osoby.¹⁶⁵

U mikrostop se většinou předpokládá, že se na místě činu vyskytují, a to kvůli jejich malým rozměrům. Poté, co jsou nalezeny, je třeba je dostatečně zajistit, aby mohly být později zkoumány v laboratořích. Zajišťování mikrostop je možné provádět mnoha způsoby, např. včetně jejich nosičů nebo pomocí různých nástrojů (např. pinzet). Dále je možné je zajistit pomocí transparentní daktyloskopické fólie (to se využívá, když povrch, na kterém mikrostopy ulpěly, není příliš soudržný) nebo transparentní lepící pásky (je obdobná jako daktyloskopická fólie, ale vyžaduje

¹⁶² Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 276–278.

¹⁶³ Suchánek, Jaroslav. Mikrostopy - geneze, současný stav a možné perspektivy. *Kriminalistika*. 1997, XXX, 1, s. 329–330.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 332.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 333.

k zajištění stabilnější povrch). Mikrostopy se také zajišťují pomocí uhlíkových terčů (využívány nejvíce k zajištění povýstřelových zplodin) nebo pomocí upravených vysavačů (v němž se mikrostopy zachytí na filtrační papír). Samozřejmě je možné použít i jiné způsoby zajištění.¹⁶⁶

Po zajištění mikrostop je prováděno jejich zkoumání v laboratoři, které je prováděno různými metodami. Nejpoužívanější je metoda elektronové scanovací mikroskopie, která umožňuje několikanásobné zvětšení mikrostopy, a tím její důkladné zkoumání, pozorování a následnou analýzu. Metoda plynové chromatografie se využívá především k identifikaci různých kapalin, drog, nátěrů či povýbuchových zplodin. Plynová chromatografie v kombinaci s hmotnostní spektrometrií identifikuje složky dané mikrostopy a tyto složky poté analyzuje. Metoda infračervené spektrofotometrie se používá především při identifikaci textilních vláken, nátěrů, plastických hmot, léčiv apod. Další metodou je rentgenová fluorescenční analýza, která je využitelná při identifikaci mikrostop neživého původu, protože identifikuje prvky, ze kterých se daná mikrostopa skládá.¹⁶⁷ Lze využít i jiných metod, např. optického zkoumání, rentgenové difrakční analýzy, mikrosond a dalších.¹⁶⁸

4. 3. Některé druhy kriminalistické identifikace dle subjektu uskutečňujícího proces identifikace

Podle subjektu uskutečňujícího proces identifikace se rozlišují dva druhy kriminalistické identifikace, a to identifikace rekogniční a znalecká. Identifikace uskutečňovaná znalcem využívá materiálních stop a v zásadě se shoduje s identifikací podle odborných znalostí nutných ke zkoumání a použitých metod (tedy např. balistika, trasologie, daktyloskopie atd.) – viz. kapitola 3 a podkapitola 4. 2. Identifikace rekogniční oproti tomu využívá stop paměťových (viz. kapitola 2) a provádí ji poškozený nebo svědek ve formě výpovědi, znovupoznání nebo kombinací těchto způsobů.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 286–288.

¹⁶⁷ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 177–178.

¹⁶⁸ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 288–289.

¹⁶⁹ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 213.

4. 3. 1. Rekognice

Rekognice, jako jeden ze způsobů dokazování, je upraven zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění p. p. (trestní řád) v § 104b, kde jsou všechny důležité zásady pro provádění rekognice sepsány. Učebnice trestního práva procesního uvádí, že: „*je-li pro trestní řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovu poznal osobu, věc a určil tím její totožnost, koná se rekognice.*“¹⁷⁰ Kriminalistika má pro rekognici definici podobnou: „*kriminalistická rekognice je specifická metoda kriminalistické praxe spočívající v opětovném poznání dříve vnímaného objektu poznávající osobou s cílem ztotožnit (identifikovat) předváděný objekt.*“¹⁷¹

Z definic vyplývá i podstata a cíl rekognice, kterými je znovupoznání objektu vnímání člověka, který je uložen v paměťové stopě. Tento objekt se při rekognici poznávající osobě znovu vybaví a ta jej porovná s právě vnímaným objektem.¹⁷² Objektem rekognice (dle výše uvedených definic) je člověk, zvíře nebo věc, jejichž identifikace má být objasněna subjektem rekognice. Tímto subjektem je vždy osoba, a to svědek nebo poškozený¹⁷³ (popř. i podezřelý nebo obviněný), která objekt v minulosti vnímala v souvislosti s nějakou kriminalistickou událostí. Subjektem rekognice tak může být osoba, která daný objekt vnímala jen během kriminalistické události (tj. svědek nebo poškozený) nebo také osoba, která objekt zná nebo by jej znát měla (např. majitel ukradených věcí, osoba blízká při identifikaci neznámé mrtvoly).¹⁷⁴

Pro přiblížení pojmu rekognice je často vysvětlován rozdíl mezi rekognicí a výpovědí. Rekognice má jiný cíl (identifikaci objektu), ve většině případů je neopakovatelným úkonem a rozdíl je také v psychologických procesech ve vědomí subjektu.¹⁷⁵

Rekognici je taktéž možné dělit, a to podle několika kritérií. Podle povahy předváděného objektu ji lze dělit na rekognici objektů *in natura* (poznávají se skutečné objekty) nebo rekognici podle modelů (subjekt poznává objekt na základě modelů, např. fotografií). Dále lze rekognici dělit podle předváděných objektů na:

¹⁷⁰ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. s. 369.

¹⁷¹ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 155.

¹⁷² Tamtéž, s. 156.

¹⁷³ O těchto pojmech trestního práva procesního blíže Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. s. 349 a násl., s. 227 a násl.

¹⁷⁴ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 158–159.

¹⁷⁵ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. s. 369.

rekognici osob (živých nebo mrtvol), rekognici věcí (movitých nebo nemovitých) a rekognici zvířat (živých nebo mrtvých). Dalším kritériem může být charakter identifikačních znaků, kdy rozlišujeme rekognici podle anatomických znaků osob a zvířat, rekognici podle vnějších znaků movitých a nemovitých věcí, míst a jejich částí a rekognici podle funkčních znaků osob (např. chůze, hlas). Rozlišovat lze také rekognici podle způsobu předvedení objektů, a to na rekognici s předvedením identifikovaného objektu ve skupině objektů (najednou), dále na rekognici s předvedením jen jednoho objektu nebo na rekognici s předvedením identifikovaného objektu a přizvaných objektů jednotlivě.¹⁷⁶

Jak již bylo zmíněno, rekognice je ve většině případů neopakovatelným úkonem (§ 160 odst. 4 TR), a proto jsou kladeny velké nároky již na její přípravu, která se skládá ze dvou fází – přípravy perspektivní a bezprostřední.¹⁷⁷

Perspektivní příprava je jakousi „předpřípravou“ než dojde k samotné rekognici. Během ní orgán činný v trestním řízení analyzuje získané materiály a ujišťuje se, že je rekognice nutná, dále zkoumá identifikační znaky, podle kterých by měl subjekt daný objekt poznat, také posuzuje, zda je subjekt opravdu schopen objekt znovupoznat a jaké psychické důsledky to pro něj může mít apod.¹⁷⁸

Bezprostřední příprava rekognice obsahuje úkony, které přímo směřují k samotné rekognici, a jde především o různá poučení, zajištění optimálních podmínek apod. Do této etapy tedy patří příprava subjektů a objektů rekognice, čímž se chápe jejich poučení o právech a povinnostech (důležité především pro objekt), seznámení s účelem rekognice, poučení o chování během samotné rekognice a samozřejmě povinnost orgánu činného v trestním řízení zabezpečit, aby objekty rekognice měly shodné identifikační znaky, podle kterých bude subjekt poznávat. K bezprostřední přípravě také patří zajištění shodných podmínek, za jakých subjekt rekognice kriminalistickou událost vnímal (jako příklad se uvádí stejná intenzita osvětlení či vzdálenost). Velmi důležitým prostředkem u rekognice je zajištění, aby se objekt (popř. jeho model) a subjekt osobně nesetkali, což by mohlo ovlivnit objektivnost celé rekognice a její důkazní sílu.¹⁷⁹

Rekognice živých osob in natura spočívá ve znovupoznání objektu podle jeho anatomicko-morfologických znaků (vnějších vlastností), kdy při samotné rekognici je

¹⁷⁶ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 268–269.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 269.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 270.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 270–271.

objekt (ztotožňovaná osoba) vyzván, aby si sám zvolil místo mezi ostatními přizvanými osobami. Poté je přiveden identifikující subjekt (poznávající osoba), aby označila ztotožňovanou osobu, pokud je mezi přítomnými, přičemž se jí ponechává čas k řádnému zkoumání osob. Existují případy, kdy poznávající osoba má např. strach ze msty či je psychicky labilní, a proto je jí umožněno, aby svůj úsudek řekla bez přítomnosti objektů rekognice. U toho však má být přítomen obhájce obviněného a nezávislá osoba. Po rekognici se subjekt znovu vyslechne, aby sdělil znaky, podle kterých objekt identifikoval.¹⁸⁰

Další rekognicí je rekognice mrtvoly in natura, kdy poznávající osoba je většinou příbuzný či osoba blízká, kteří mrtvého znali. Po rekognici je opět osoba vyslechnuta, aby sdělila individuální znaky, podle kterých mrtvého znovupoznala.¹⁸¹

Při rekognici živé osoby podle funkčních znaků jde o její znovupoznání především podle hlasu, gest či pohybů. Kriminalistika zastává názor, že při této rekognici je nejvhodnější, aby objekt o právě prováděné rekognici nevěděl, aby nemohl úmyslně měnit tyto své funkční znaky, podle kterých má být identifikován.¹⁸²

Rekognice věcí in natura může být pro subjekt obtížná, pokud jde o věc, kterou viděla při kriminalisticky relevantní události a nemohla si ji prohlédnout, proto se často dospěje pouze k identifikaci skupinové. Může se ale také jednat např. o majitele, který má znovupoznat svou věc, kdy je nejprve vyslechnut o specifických znacích této věci a pak je mu předložena ke znovupoznání. Existuje také rekognice nemovitých věcí, kdy je subjekt vyslechnut o individuálních znacích nemovitosti a poté je mu samostatně nemovitost ukázána ke znovupoznání.¹⁸³

Posledním důležitým druhem rekognice je rekognice podle modelů, která se využívá, když není k dispozici věc in natura. Nejčastějším způsobem je znovupoznávání podle fotografie, kdy jsou subjektu předloženy různé fotografie, mezi nimiž je fotografie ztotožňované osoby spolu s jinými objekty. Samozřejmostí je, že ostatní objekty mají stejné identifikační znaky, které subjekt označil jako ztotožňované osobě vlastní.¹⁸⁴

Rekognice je tedy jedním ze způsobu dokazování a její výsledek pak jako takový bývá použit v řízení před soudem, tudíž je důležité sepsat o tomto úkonu

¹⁸⁰ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 271–272.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 272.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž, s. 272–273.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 273.

protokol a vytvořit kvalitní a podrobnou dokumentaci. Rekognici lze také hodnotit, a to samozřejmě především podle jejích výsledků a podle toho, zda byly dodrženy postupy a další skutečnosti v průběhu samotné rekognice.¹⁸⁵

4. 3. 2. Výslech

Definice výslechu, jako důkazního prostředku, je ve většině publikací shodná. Výslech je tedy „specifická metoda kriminalistické praxe, kterou se získávají formou výpovědi za zákonem stanovených podmínek z důvodů stanovených zákonem kriminalisticky a právně relevantní informace založené ve vědomí člověka.“¹⁸⁶ Výslech samotný je založen na získání (zpřístupnění) informací uložených v paměťových stopách jejich reprodukcí.¹⁸⁷ V definici výslechu je zmíněna výpověď, kdy z tohoto vymezení vyplývá, že jde o jakousi formu výslechu. Za výpověď se označuje „takové sdělení vyslychané osoby, které je učiněné z důvodů stanovených zákonem před zákonem pověřeným subjektem v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů.“¹⁸⁸

Výslech lze dělit podle mnoha různých kritérií, nejčastějším je však dělení podle procesního postavení vyslychané osoby. Takto se výslech dělí na: výslech osoby, která podává vysvětlení¹⁸⁹, dále výslech svědka, výslech znalce, výslech podezřelého, výslech obviněného, výslech obžalovaného.¹⁹⁰

Další kritéria mohou být již různá, uvádí se např. dělení podle věku vyslychané osoby, podle její mentální úrovně, podle jejího zdravotního stavu (nebo i psychického) nebo podle zkušenosti s výslechem.¹⁹¹ Dalším kritériem pro dělení může být i vztah vyslychané osoby k vlastní výpovědi. Takto se výslechy dělí na výslech osoby, která chce vypovídat pravdu a také ji vypovídá, dále na výslech osoby, která chce vypovídat pravdu, avšak tak nečiní (ať už z objektivního nebo subjektivního důvodu) a na výslech osoby, která nechce vypovídat pravdu.¹⁹²

Výslech, tedy získaná výpověď, slouží poté jako důkazní prostředek, je tedy nutné věnovat jeho přípravě patřičnou pozornost. Při přípravě výslechu jde především o zvolení formy výslechu, stanovení si cílů či záměrů výslechu apod. I

¹⁸⁵ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 173.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 101.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 100.

¹⁸⁸ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 247.

¹⁸⁹ § 158 odst. 3 písm. a) trestního řádu

¹⁹⁰ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 246–247.

¹⁹¹ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 103–104.

¹⁹² Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 247.

přípravu výsledku lze dělit na fáze, a to na analytickou fázi přípravy a syntetickou fázi přípravy.¹⁹³

Analytická fáze, jak již její název napovídá, obsahuje tři druhy analýzy, které pomáhají vyslychající osobě lépe vést výslech a vyvodit z něj závěry. První analýzou je analýza znalostí, schopností a psychického stavu vyslychajícího, ve které je především zjišťováno, zda vyslychající je schopen výslech vést, reagovat na změny při výslechu, navázat s vyslychaným kontakt apod. Druhou analýzou je analýza dosud shromážděných materiálů a dalších informací, jejímž cílem je především vymezení a ujasnění všech faktů, rozporů a vztahů mezi nimi a celkové hloubkové seznámení se s danými materiály. Třetí analytickou fází je analýza osobnosti vyslychaného, která se zakládá na rozboru dostupných dokumentů o vyslychané osobě a jejím cílem je vytvoření modelu osobnosti vyslychaného.¹⁹⁴

Syntetická fáze přípravy výsledku je založena na poznatcích získaných analytickou fází a především se v ní rozhoduje o formě výslechu, cíli výslechu, vypracování plánu výslechu apod.¹⁹⁵

Výslech můžeme rozdělit do tří fází, a to na úvodní stádium, monolog a dialog. V úvodním stádiu probíhá např. ověření totožnosti vyslychané osoby, poučení o jejích právech a povinnostech, seznámení s předmětem výslechu, její vztah k ostatním účastníkům atd. Tímto je také možné získat představu o intelektu a osobnostních vlastnostech vyslychané osoby.¹⁹⁶ Dalším stádiem je monolog, kdy se vyslychaný ponechá, aby sám vypovídal o dané kriminalistické události. V této fázi vyslychající také zanalyzuje informace, které se právě dozvěděl od vyslychaného, což má následně význam pro další fázi – dialog. V něm vyslychající klade vyslychanému otázky, kdy odpovědi na tyto otázky by vyslychajícímu měly pomoci objasnit některé věci, konkretizovat výpověď, odstranit některé rozpory apod.¹⁹⁷

Kriminalistika se při výslechu zabývá také taktickými postupy, které pomáhají dosáhnout cíle výslechu. Jsou uváděny čtyři taktické postupy výslechu, a to formování psychologického kontaktu, analýza výpovědi v průběhu výslechu, pomoc

¹⁹³ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 248.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 248–249.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 249–250.

¹⁹⁶ Straus, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 111.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 112–113.

vyslýchanému k překonání zdánlivě zapomenutého či chybných vzpomínek a poslední psychologické působení na lživě vypovídajícího.¹⁹⁸

Formování psychologického profilu pomáhá u vyslýchaného posílit či vyvolat zájem, aby vypovídal pravdivě a úplně. Analýza výpovědi v průběhu výslechu umožňuje např. zjistit rozpory ve výpovědi, zjistit neúplnost výpovědi, zvolit vhodné postupy k získání pravdivé výpovědi apod. Pomoc vyslýchanému k překonání zdánlivě zapomenutého, subjektivních nedostatků reprodukce a chybných vzpomínek by dle kriminalistiky měla být nenápadná, nesugestivní, aby vyslýchaný mohl na svou chybu přijít sám či si některé události vybavit. Psychologické působení na lživě vypovídajícího má za cíl zmírnit či odstranit jeho sklon vypovídat lživě. Tomu pomáhá především objasnění a odstranění příčin lži, využití emocí vyslýchaného při výslechu nebo využití vnitřních rozporů výpovědi apod.¹⁹⁹

Jak je výše zmíněno, výpověď je důležitým (někdy i jediným) důkazním prostředkem, proto je důležité její řádné zdokumentování. Tato dokumentace se liší podle druhu výslechu (protokol, zápis...) a je možné ji doplňovat. I tato musí obsahovat určité náležitosti, aby mohla být uznána za přípustnou, např. doslovné znění otázek a odpovědí, poučení vyslýchaného o právech a povinnostech, čas, datum, místo, identifikaci vyslýchané osoby apod.²⁰⁰

¹⁹⁸ Porada, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 252.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 252–256.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 256–257.

5. Kriminalistická stopa a její dekódování

O kriminalistické stopě platí, co je napsáno v kapitole 2, ale kromě toho je definována jako „každá změna, která je v příčinné nebo jiné souvislosti s kriminalisticky relevantní událostí, existuje nejméně od svého vzniku do zjištění a je vyhodnotitelná současnými kriminalistickými metodami a prostředky.“²⁰¹ Obsahem kriminalistické stopy jsou určité informace o objektu, který dané stopy zanechal. V tomto ohledu jsou kriminalistické stopy gnozeologickým substitutem originálu, tedy jsou považovány za jakousi náhražku originálu (např. osoby či věci), která je však na rozdíl od originálu dostupná a tudíž poznatelná. Když jsou zjištěny vlastnosti substitutu, tak poté mohou být na jejich základě poznány i vlastnosti originálu.²⁰²

Na všechny stopy působí různé vlivy z okolí, kde vznikly a kde se nacházejí, kdy tyto vlivy mohou poškodit informace, které stopa obsahuje, nebo snížit možnost jejich správného dekódování. I když poškozenou stopu nelze využít z technického hlediska, je tu stále možnost využít ji při kriminalisticko-taktickém zkoumání. Je tedy důležité, aby kriminalisté co nejvíce omezili možnost takového poškození, ale pokud již změny na stopě nastaly, aby o těchto věděli a dokázali určit jejich rozsah.²⁰³

Kromě změn, které na stopách nastávají a mohou být způsobeny i samotným objektem, ovlivňují kriminalistické stopy i negativně působící vlivy. V publikaci prof. Porady je uváděno dělení těchto jevů na zákonité a náhodné. Uvedme pouze některé příklady náhodných: jako úmyslný zásah lze uvést zničení trasologické stopy několikerým šlápnutím na totéž místo; neúmyslným zásahem, který způsobí změny na stopách, může být pohyb neoprávněných osob na místě činu atd.²⁰⁴

Zákonité negativní vlivy působící na kriminalistické stopy mohou být charakterizovány jako ty, které nelze ovlivnit lidskou činností. Jde především o jevy atmosférické (sluneční záření, déšť, mráz apod.), fyzikální (působení tepla či elektrických sil, různá záření apod.), biologické (rozklad, tlení atd.) a chemické (např. koroze, oxidace, různé reakce materiálů).²⁰⁵

Kriminalistické stopy mají také různá kritéria, podle kterých se dělí, a jedním z nich je i dělení na stopy materiální a paměťové. Stopy paměťové vznikají a jsou uloženy ve vědomí člověka a mohou být dále děleny na stopy čichové, zrakové,

²⁰¹ Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika*. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 78.

²⁰² Tamtéž, s. 79.

²⁰³ Porada, Viktor. *Teorie kriminalistických stop a identifikace*. Praha : Academia, 1987. s. 177–178.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 181–182.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 183–192.

sluchové, hmatové atd. Bývají také označovány za stopy ideální, přičemž mají svá specifika, spočívající především v zapomínání, subjektivitě nebo ochotě osoby být nápomocná při objasňování trestné činnosti. Oproti tomu stopy materiální vznikají ve vnějším světě, tedy mimo vědomí člověka. Nejčastějším příkladem jsou stopy biologické, balistické, mechanoskopické apod.²⁰⁶

Kromě tohoto dělení se lze setkat i s jinými, např. dělení podle změn v materiálním prostředí na stopy vstřícné, stopy plošné a plastické, stopy statické a dynamické, stopy periferní a stopy oddělení. Stopy vstřícné odrážejí vlastnosti dvou objektů, které na sebe působily, a jejich výskyt není častý. Stopy plošné a plastické se nalézají na různých podkladech, na které objekt působil a zanechal v nich jisté informace o svých vlastnostech. Příkladem stopy plošné může být jízda vozidla na betonovém povrchu, příkladem pro plastickou stopu je chůze v blátě. Statické stopy zanechává objekt, který se vůči podkladu téměř nepohybuje, kdežto dynamické stopy vznikají při pohybu objektu uvnitř nositele (např. balistické stopy). Z periferních stop lze zjistit pouze tvar objektu (např. přemístění zaprášeného objektu). Posledním druhem jsou stopy oddělení, které vznikají např. při roztrhání, rozřezání, rozbití či jiném dělení objektu, příkladem může být rozbití skla nebo roztrhání listiny.²⁰⁷

Jak je napsáno výše, stopu vytváří objekt, který do ní promítá informace o svých vlastnostech. Hodnota takových stop je právě v informacích, které obsahují, a jejichž získání je nejdůležitější součástí kriminalistické identifikace. Tyto informace jsou však v kriminalistické stopě určitým způsobem „zakódovány“ a k jejich získání je potřeba je „dekódovat“.²⁰⁸ Toto dekodování je podstatou kriminalistického zkoumání a napomáhá objektivně objasňovat kriminalisticky relevantní události.²⁰⁹

„Kriminalisticky relevantní informací je souhrn strukturálních vlastností stopy (důkazu), který reprezentuje určité strukturální vlastnosti objektu – originálu. Jinými slovy lze říci, že předmět nese informaci o okolnosti, jež je s ním v objektivní souvislosti a podléhá dokazování. Obsah změn a jejich souvislost s odráženým trestným činem je podstatou informace, tj. informační stránkou procesu odrazu

²⁰⁶ Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika*. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 81–82.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 83–87.

²⁰⁸ Protivinský, Miroslav. *Dekodování informace z kriminalistické stopy*. Praha : Univerzita Karlova, 1978. s. 22–23.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 40.

*trestného činu v prostředí. ... Informace se stává důkazní informací, jsou-li dodrženy procesní předpisy týkající se odhalení signálu a dešifrování jeho kódu.*²¹⁰

Informace bývají zakódovány dvěma způsoby, a to materiálně – u materiálních stop – a ideálně – u stop paměťových v lidském vědomí. Podle toho se následně odvíjí i dekódování informací. Materiální kódy lze rozkódovat buď znaleckým dokazováním nebo jej může dekódovat orgán činný v trestním řízení či kriminalista. Pokud informace dekóduje kriminalista nebo orgán činný v trestním řízení, jedná se o tzv. ohledání, tj. činnost, kterou se zjišťuje, zachycuje a zkoumá daná materiální stopa a pozorováním se poté získává informace o dané kriminalisticky relevantní události. Znalecké zkoumání provádí znalec, který k dekódování používá odborných znalostí ze svého oboru²¹¹ a přibírá se vždy, když je daná problematika natolik složitá, že nepostačuje odborné vyjádření (blíže kapitola 3).

Kódování a dekódování informace v paměťových stopách je značně odlišné od dekódování materiálních stop, protože tyto stopy a informace nelze podrobit zkoumání, tzn. nelze je vidět, osahat či použít technické metody apod.²¹² Ideální kódování dekóduje samotná osoba, tedy nositel paměťové stopy, a to buď reprodukcí nebo znovupoznáním (rekognicí).²¹³ I zde se jedná o metodu srovnávání, stejně jako u materiálních stop.²¹⁴ Osoba tedy paměťovou stopu pomocí psychických procesů vylíčí (slovně, písemně, kresbou...), čímž ji dekóduje do určité podoby, např. výpovědi. U těchto stop dochází k tzv. překódování, tedy zachycení dekódované informace do dokumentace, např. v podobě protokolu, posudku atd.²¹⁵

Dekódování má jasně danou konstrukci, kterou je třeba při zpracovávání kódu dodržet, a to cíl dekódování, objekty, prostředky, proces a výsledky. Metodologie dekódování informací z kriminalistických stop je považována za samostatný vědní obor, který obsahuje různé vědecké metody, zásady, teorie, pojmy atd. vztahující se k dekódování.²¹⁶

²¹⁰ Protivinský, Miroslav. *Dekódování informace z kriminalistické stopy*. Praha : Univerzita Karlova, 1978. s. 25–26.

²¹¹ Tamtéž, s. 23–24.

²¹² Tamtéž, s. 100.

²¹³ Tamtéž, s. 23.

²¹⁴ Tamtéž, s. 100.

²¹⁵ Tamtéž, s. 27.

²¹⁶ Tamtéž, s. 42.

6. Význam kriminalistické identifikace v trestním řízení

Význam kriminalistické identifikace i samotné kriminalistiky lze odvodit již z jejich definicí. Obě tedy mají význam především v trestněprávní praxi²¹⁷, kdy svými metodami, pomocí nichž nachází a zkoumají kriminalistické stopy, pomáhají objasňovat důvod vzniku či průběh kriminalisticky relevantních událostí, kterými jsou především trestné činy.

Jak je naznačeno v předchozím odstavci, kriminalistika má kromě trestního práva význam i pro celou společnost, což je jasným předpokladem už vzhledem k účelu samotného trestního práva, které má za úkol chránit osoby, společnost a její hodnoty před různými zásahy, které se nazývají trestnými činy. Kriminalistika má také tedy represivní funkci, kdy jejím cílem je potírání kriminality, k čemuž vytváří různé metody odhalování, vyšetřování a předcházení páchání trestných činů²¹⁸. Kromě toho má kriminalistika také preventivní funkci, a to právě díky novým metodám a postupům, které vytváří. Těmito zvyšuje šanci, že bude pachatel trestného činu dopaden a usvědčen, což působí na potencionální pachatele preventivně. Je také možné, že kriminalistika odhalí svými metodami trestný čin prozatím nedokončený a dává tak možnost policejním orgánům tomuto spáchání trestného činu předejít.²¹⁹

Rozvoj kriminalistiky a jejích metod znamenal také humanizaci trestního řízení, kdy zejména ve středověku bylo cílem trestního řízení získat doznání obviněného jakýmkoli prostředky. Kriminalistika tak dopomohla rozvoji věcných důkazů a uznávání jejich správnosti a hodnoty, které jsou nyní stejné důkazní hodnoty jako výpovědi svědků nebo obviněného. Tento vědní obor, protože zkoumá exaktní skutečnosti a není nijak podjatý²²⁰, dokáže také osoby ochránit před neoprávněným stíháním a křivým obviněním. Poznatky kriminalistiky dokáží podat orgánům činným v trestním řízení vyvíjející důkazy a přispívají tak k objektivnímu poznání skutečnosti.²²¹

²¹⁷ Kromě trestního práva je kriminalistiky využíváno také např. v civilním nebo správním soudnictví. Nejčastěji jde o písmoznalecké expertízy, kdy se v řízení vyskytne potřeba zkoumat např. pravost podpisu na listině, pravost účetních dokladů atd. Může se ale také jednat o pomoc i historikům, např. při zjištění příčiny úmrtí významné historické osobnosti. (cit. Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika*. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 17)

²¹⁸ Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika*. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 15.

²¹⁹ Tamtéž, s. 16–17.

²²⁰ Jak se může stát např. u svědků.

²²¹ Musil, Jan, Konrád, Zdeněk, Suchánek, Jaroslav. *Kriminalistika*. Praha : C. H. Beck, 2004. s. 16.

Trestní řízení se dělí na několik stádií, a to na přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, opravná řízení a vykonávací řízení²²². Kromě řízení vykonávacího a předběžného projednání obžaloby je u ostatních stádií v zákoně²²³ připuštěna možnost dokazování neboli přibrání znalce. Pro tato stadia má znalec, potažmo jeho kriminalistická expertiza (vytvořená na základě poznatků kriminalistické identifikace), význam o různých velikostech.

Obecně je dokazování a přibrání znalce upraveno v části první, hlavě páté, čtvrtém oddílu v § 105 - 111 trestního řádu, kdy toto je podrobně popsáno v kapitole 3. této práce.

V přípravném řízení je dokazování ve formě znalecké expertizy upraveno v § 158 odst. 3 písm. b) a § 179b odst. 1 trestního řádu. Právě v přípravném řízení bývá znalecký posudek vyžadován orgány činnými v trestním řízení nejčastěji. V tomto stádiu trestního řízení je totiž potřeba shromáždit všechny potřebné důkazy, protože na jejich základě pak státní zástupce podává obžalobu. Jde tedy především o to zjistit, zda existují dostatečné důvody pro domněnku, že trestný čin spáchala daná osoba.²²⁴ A právě v tomto ohledu je kriminalistika a kriminalistická identifikace nezastupitelná, kdy na základě kriminalistických stop a informací z nich získaných, podá orgánu činnému v trestním řízení expertizu, na jejímž základě pak tento orgán postupuje při obvinění a následné obžalobě dané osoby.

Po předběžném projednání obžaloby může soud dle § 188 odst. 1 písm. e) trestního řádu dojít k rozhodnutí, že existují nějaké vady přípravného řízení nebo že nebyly objasněny skutkové okolnosti, a proto vrátí věc státnímu zástupci. Tento může po vrácení věci od soudu dle § 105 odst. 1 trestního řádu také požádat znalce o vypracování znaleckého posudku. I zde se však (po navrácení věci) jedná o přípravné stádium trestního řízení.

Další ustanovení trestního řádu týkající se podávání expertiz znalcem se týkají řízení před soudem, a to buď hlavní líčení nebo projednání věci odvolacím nebo dovolacím soudem. V § 210 a 211 odst. 5 trestního řádu je upraveno, jakým způsobem lze nakládat se znaleckým posudkem jako důkazem. § 218 trestního řádu pak dává přímo soudu možnost doplnit dokazování. K tomuto se dá jistě řadit i vyžádání si znaleckého posudku. K těmto případům však nedochází často, a to díky

²²² Blíže k těmto pojmům Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. s. 421 a násl.

²²³ rozuměj zákon č. 141/1061 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění p. p. (trestní řád)

²²⁴ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. s. 421.

předběžnému projednání obžaloby, které má za úkol zajistit dostatečnost důkazů obžaloby. A pokud tomu tak není, může věc vrátit státnímu zástupci k došetření²²⁵ (viz. výše). V hlavním líčení tedy kriminalistická identifikace nenachází takové uplatnění jako v přípravném řízení, i zde se s ní však můžeme setkat, a to nejčastěji ve formě kriminalistické expertizy, která je v hlavním líčení čtena jako důkaz, popř. při výslechu znalce (§ 210, 211 odst. 5 TR).

Při odvolacím řízení se s novými důkazy, tedy novými znaleckými expertizami, nesetkáváme příliš často. Trestní řád připouští provádění nových důkazů v § 263 odst. 6 a 7, ale pouze pokud není takové dokazování příliš rozsáhlé a obtížné, a také nesmí nahrazovat činnost soudu 1. stupně. Kriminalistická identifikace se zde také do jisté míry uplatňuje, ale opět pouze ve formě znalecké kriminalistické expertizy (ať již nově nařízené nebo získané ze spisu od soudu 1. stupně).

Podobně je to s uplatněním kriminalistiky u dovolacího soudu, kde § 265r odst. 7 trestního řádu připouští doplnění důkazů pouze, pokud je to nezbytné pro jeho rozhodnutí.

Když pomíneme nezastupitelný a důležitý význam kriminalistické identifikace při vyšetřování trestné činnosti²²⁶, lze shrnout, že kriminalistická identifikace se v trestněprávní praxi uplatňuje v největší míře v přípravném řízení a částečně najít uplatnění také v hlavním líčení, kde svým nenahraditelným způsobem pomáhá objasňovat složité odborné otázky z různých odvětví lidské činnosti.

²²⁵ Jelínek, Jirí a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. s. 422.

²²⁶ Tato není stádiem trestního řízení

7. Závěr

Tato diplomová se již podle zadání zaměřila na tři důležité okruhy související s kriminalistickou identifikací, a to konkrétně na osobu znalce, samotnou kriminalistickou identifikaci a její druhy a dále problémy s ní související, jako je vydělování informací ze stop a její význam v trestním právu.

Co se osoby znalce týká, kromě způsobů jeho ustavování apod., je zde také rozebrán samotný znalecký posudek (expertiza), jeho náležitosti, jeho rozdíly oproti odbornému vyjádření a některé další problémy, které s tímto souvisejí, jako je např. účast znalce na místě činu, na což existují rozdílné názory.

U kapitoly kriminalistická identifikace je použito dělení, které uvádějí odborné publikace a práce je zaměřena především na kriminalistickou techniku, ze které jsou zde podrobně rozebrány pouze tři druhy identifikace. Záměrně jsem vybrala tyto druhy, které se nevyskytují ve všech publikacích (kromě balistiky), protože o ostatních bylo psáno dostatečně²²⁷ a některým je i věnována samostatná publikace²²⁸. Rekognice a výsledky jsou charakterizovány pouze stručně, protože tyto jsou také ve většině učebnic, a to nejen kriminalistiky, ale zabývá se jimi i trestní právo, jako jedním ze zvláštních způsobů dokazování.

Další kapitoly mají spíše doplňkovou funkci, a to především význam kriminalistické identifikace, kde jsem se pokusila rozebrat jednotlivé fáze trestního řízení a spojit je s kriminalistickou identifikací. Kapitola o vydělování informací ze stop má také spíše informační charakter, především co se definice stop týče, protože toto se také nachází v mnoha učebnicích a navíc se nejedná o problematiku určenou v zadání diplomové práce. Vydělování informací ze stop oproti tomu v zadání je uvedeno, avšak se této problematice věnuje pouze málo publikací.

Předkládaná studie je kompilačním dílem, ve kterém můžeme nalézt především podrobně rozpracovanou teorii znaleckého dokazování, ačkoli i na toto téma lze napsat samostatnou publikaci. Ve spojení s kriminalistickou identifikací, která má velké množství různých druhů, o nichž samotných lze také napsat samostatné publikace, je pak množství látky, které by mělo být obsahem této práce téměř nepřeborné. A právě proto jsou některé její části (např. 4.3 nebo 5) spíše informativní a představují souhrn nejdůležitějších poznatků.

²²⁷ např. daktyloskopie se vyskytuje ve všech publikacích

²²⁸ např. Straus, Jiří, Porada, Viktor. *Kriminalistická trasologie*. Praha : 2004, Kriminalistický ústav Praha Policie ČR. 287 s.

8. Anotace

8. 1. Anotace

Ve své diplomové práci se zabývám institutem soudního znalce a jeho činností, která je upravena v trestním řádu, zákoně a vyhlášce k tomuto zákonu. Dále uvádím formu znaleckého posudku a stavím oproti němu odborné vyjádření. Také se zabývám některými problémy spojenými se znaleckým dokazováním, např. přítomností znalce na místě činu.

V další kapitole uvádím kromě pojmu kriminalistika také některé druhy kriminalistické identifikace, např. kriminalistickou balistiku nebo biologii. Dále se v této práci stručně vyskytuje popis výslechu a rekognice jako zvláštních způsobů dokazování.

Další kapitola pojednává o stopách, kriminalistických stopách a jejich významu a také postupem, kterým kriminalisté získávají z těchto stop informace o různých kriminalistických událostech. Poslední část práce se zabývá významem kriminalistické identifikace v trestním řízení.

8. 2. Annotation

My dissertation is concerned with institute of forensic expert and his activities, which is regulated in the Code of Criminal Procedure, in The Law of forensic expert and the Decree of this Law. I also itemize the form of the forensic's opinion and build professional opinion against it. I also deal with some issues related to expert's evidence, such as the presence of experts at the crime scene.

In the next chapter I introduce within concept of criminalistics as well as some types of criminal identification, for example criminal ballistics or criminal biology. Furthermore, this work briefly presents a description of questioning and recognition as a specific methods of evidence.

The next chapter deals with tracks, criminalistics tracks and their importance and with the process by which criminalists derived from these tracks different informations about different forensics events. The last part of this work discusses the importace of the criminal identification in criminal proceeding.

9. Klíčová slova (Keywords)

Soudní znalec	forensic
Znalecký posudek	forensics's opinion
Dokazování	argumentation
Důkaz	evidence
Trestní řád	Code of Criminal Procedure
Místo činu	crime scene
Trestní řízení	criminal proceeding
Kriminalistika	criminalistics
Kriminalistická identifikace	criminal identification
Kriminalistická biologie	criminal biology
Kriminalistická balistika	criminal ballistics
Výslech	questioning
Rekognice	recognition
Stopa	track (mark, trace)
Dekódovat	decode

10. Bibliografie

Monografie:

- FRYŠTÁK, Marek, KREJČÍ, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno : Masarykova univerzita, 2009. 167 s.
- HEJDA, Jan a kol. *Vybraná témata kriminalistiky a trestního práva*. Praha : Oeconomica, 2007. 251 s.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005. 303 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha : Linde, 2009. 895 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. 749 s.
- MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk, SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*, 2. přepracované vydání. Praha : C.H.Beck, 2004. 583 s.
- MUSIL, Jan. *Některé otázky znaleckého dokazování v trestním řízení a teorie kriminalistické expertizy*. Praha : Univerzita Karlova, 1974. 92 s.
- PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. 309 s.
- PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001. 746 s.
- PORADA, Viktor, STRAUS, Jiří. *Systém kriminalistických stop*. Praha : Policejní akademie ČR, 2006. 170 s.
- PORADA, Viktor. *Teorie kriminalistických stop a identifikace*. Praha : Academia, 1987. 328 s.
- PROTIVINSKÝ, Miroslav. *Dekódování informace z kriminalistické stopy*. Praha : Univerzita Karlova, 1978. 145 s.
- STRAUS, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 291 s.
- STRAUS, Jiří a kol. *Kriminalistická technika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 431 s.
- STRAUS, Jiří a kol. *Kriminalistika, kriminalistická technika (pro kvalifikační kurz kriminalistických expertů)*. Praha : vydavatelství PA ČR, 2006. 301 s.
- STRAUS, Jiří, NĚMEC, Miroslav a kol. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. 503 s.

Odborné časopisy:

CHMELÍK, Jan. Účast znalce na místě činu a otázky s tím spojené. *Kriminalistika*, 2005, roč. XXXVIII, č. 4, s. 286 – 298.

MUSIL, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, roč. XXXXIII, č. 3, s. 183 – 188.

SUCHÁNEK, Jaroslav. Mikrostopy - geneze, současný stav a možné perspektivy. *Kriminalistika*. 1997, roč. XXX, č. 1, s. 326 - 335.

Právní předpisy:

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 37/1967 Sb. k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje:

CoJeCo [online]. ©1999-2010 [cit. 2010-12-01]. Lokomoce. Dostupné z WWW: <http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=54344&title=lokomoce&s_lang=2>.

ŠIMKOVÁ, Radka. Legislativní problémy Národní databáze DNA. *Kriminalistika* [online]. 2003, XXXVI, 3, [cit. 2010-12-03]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2003/03_03/simkova.html>.